BARCELONA

RESSENYA HISTÓRICA

PER

ANTONI AULESTIA Y PIJOAN

DE LA

REAL ACADEMIA DE BONAS LLETRAS

PREU 6 RALS

BARCELONA

[illegible]

6, CARRER DEL PI, 6.

1878

BARCELONA

RESSENYA HISTÓRICA

OBRAS DEL AUTOR

QUADROS DE HISTORIA CATALANA (segle XVII
Premiada en los Jochs Florals de 1874.

NOTICIA HISTÓRICA DELS CATALANS QUE I
TERVINGUEREN EN LO DESCUBRIMENT
AMÉRICA. Premiada en los Jochs Florals de 1876.

LAS GESTAS DEL REY EN JAUME EN LO PUI
DE STA. MARÍA. Premiada en lo certámen celebrat
Valencia en 1876 en conmemoració del Rey D. Jaume

BARCELONA. Ressenya histórica.

BARCELONA

RESSENYA HISTÓRICA

PER

ANTONI AULÉSTIA Y PIJOAN

DE LA

REAL ACADEMIA DE BONAS LLETRAS

BARCELONA
ESTAMPA DE «LA RENAIXENSA»
1878

DELS PRIMITIUS TEMPS

AL SEGLE XI

Com, tapada per espessa cortina de boyras, sols esmortidament deixa entreveure la montanya sos gegantins contorns, aytal se presenta als ulls del historiador la etat primitiva d' Espanya.

Si 'ls moderns descubriments arqueológichs han pogut, en altres nacions, aclarir aqueixas endarreridas centurias fins á fer passar al domini de l' época histórica lo que posat estava en la fabulosa (1), no ha sigut nostra pátria la que més ha

(1) Las célebres escavacions fetas per lo Dr. Schliemann en Troya han donat per resultat la troba del emplassament d' una població y la d' una munió d' objectes que concordan exactament ab las descripcions de l' Iliada.

avansat per aquest camí, y per això á las rassas que s' embolcallan ab lo poétich mantell de las tradicions de que ara abans d' ara un capdalt poeta nos ha bellament parlat (1), y á las que 'ns llegaren, pera mostra de sa existencia, monuments megalítichs com las murallas de Tarragona, ab prou feynas si las sabém nomenar iberas, tal volta comprenent ab aquesta denominació á nissagas enteras de molt diferenta fesomía.

Del litoral del Mediterrani, y entre éll de nostra Catalunya, se 'n retrauhen novas certas que 's fan coincidir ab la vinguda dels chethas y fenicis, mentre á l' interior, invasions de celtas hi prenian estada (2).

Darrerament, estudis molt pacients sembla fan menys important de lo que s' havía cregut l' influencia civilisadora en nostra pátria de las colonias gregas.

Cenyintnos ja á nostre precís objecte, era Barcelona (uns 300 anys abans de Jesucrist) una població notable, fundada sens dubte per las primitivas rassas, ja que la situació geográfica de son territori era al objecte apropiada.

Deixant apart los antichs dictats dels historiadors de l' Etat Mitjana, que com l' arquebisbe D. Rodrigo, posan sa fundació per l' Hércules

(1) *L' Atlántida,* poema de Mossen Jascinto Verdaguer.

(2) Sobre la historia de Catalunya en aquestos antichs temps vegis lo trevall que actualment está publicant en *La Renaixensa* lo Sr. Sanpere y Miquel, titolat: *Origens y fonts de la nació catalana.*

grech, uns 1700 anys abans de la nostra era, y las discussions dels escriptors del segle XVII que, com Marcillo, lo volén egipci, hem de mentar l' opinió de que al venir á Espanya los cartaginesos era ja molt nomenada y estava rodejada de murallas.

La curta estada d' aqueixos invasors á Catalunya no podia influir en sa civilisació, tant mes quan la esquerpa senzillesa de las institucions cartaginesas no suposaria major grau de desenrotllament que 'l que tenian los meteixos pobles indígenas.

Sabuda es la conquista d' Espanya pel poble romá, qui de la rella llatina n' havia fet la punxaguda llansa y l' ample glavi ab que s' ensenyorí de tot lo mon conegut.

Espanya, després de la resistencia consegüent que no terminá del tot fins uns cent anys abans de la nostra era, se identificá molt ab los conquistadors, y encar avuy ne portém los tirats mes característichs d' aquella gran mare.

Dividida la Península en tres provincias: Tarraconense, Bética y Lusitana, prengué nom la primera de l' antiga ciutat que s' asseu vora 'l Francolí, que 'n fou la capital. A aqueixa provincia pertanyia *Barcino*, capital de la Laletania (1) que fou també predilecta dels capdills romans.

Scipió que l' hermoseja fenthi construir clave-

(1) Comprenia aquesta regió, partint del Llobregat, tot lo Vallés fins al Monseny y al Ter. Los árabes conservaren aquesta divisió.

gueras de que avuy ne quedan admirables restos, la cognominá *Faventia;* fou colonia romana; nomenada per August *Julia Augusta*, y gosava del prehuat *Jus italicum* quant solzament eran cinch las ciutats d' Espanya que l' obtenian.

En temps del Emperador Claudi (segle 1er de nostra era) fou aumentada, y en aqueixa época devém contemplarla si volém formarnos una idea de son explendor.

Sobre 'l puig denominat *Taber* ó del *Miracle*, que formava una petita península, ja que las ayguas del mar invadian tots los terrenos baixos que avuy en dia forman las hortas de Sant Bertran y 'ls fons de Sant Martí de Provensals, s' alsava, rodejat de murs, l' *Arx* ó lloch eminent y fortificat, recinto militar de tota població romana important (1).

Dintre d' éll dominaria lo colossal temple anomenat d' Hercules ab son grandiós peristil de onze estriadas columnas per costat y sis per cada enfront, tenint davant l' edifici balneárich que fou mes tart temple de Sant Miquel (2) y que tal volta era lo meteix que cita en sa célebre donació (3)

(1) Tal volta aquest recinto no comprenia la meteixa superficie que marcan tots los planos de Barcelona al senyalar lo titolat *recinto antich,* sinó qu' era mes estret.

(2) Rebutjadas las opinions que donan una gran antigüetat á aqueix edifici adoptém las que 'l consideran romá.

(3) Lucius Cecilius doná á la república de Barcelona 7500 denaris pera que ab la meytat de sos interesos se donés lo 10 de Juny un espectacle de lluyta y pugilats y ab los 200 denaris restants se costejés oli y allotjament pel poble en los banys públichs.

de que 'ns parla una lapida, Lucius Cecilius. Més enllá lo circh; y las aras en honor de *Minerva,* á la *Fé pública* y al *divo August.*

Fora las murallas extendrias la veritable població ab sas casas de porxats patis, separadas per las reglamentarias andronas y per jardins; y entre ellas la *arena* vora la porta occidental (1). A la part de llevant lo temple de Venus se destacaria sobre 'l vert del camp (2) y á ponent entre 'ls *portus brachia* (3) las naus balandrejantse á redós del Montjuich ahont se diu s' alsava un temple, y en quals rocas, batudas per la maror, s' hi feyan apetitosas ostras (4).

A tal estat d' engrandiment havian posat á Barcelona, ensemps que la fertilitat de l' encontrada de qu' era lo port natural, la que abocava als inmensos mercats de Roma los cereals, los olis los vins y altres productes riquissims, lo caracter treballador y ferm de sos habitants, com de tots los del litoral del Mediterrani, qu' es altre de las causas per las quals Plini posa á Espanya al davant de la Galia, y en lloch inmediat després d'

(1) Es tradició seguida y citada per tots los autors que davant l' actual iglesia de Sant Jaume, en la direcció del carrer de Fernando, hi havia lo circh romá, essent tal volta l' *arena* que hi havia en l' emplassament del actual Sant Just altre circh dintre dels murs.

(2) En lo meteix lloch ahont hi hagüé després l' iglesia de Sta. Eulalia de Mérida en lo barri de la Ribera.

(3) Avieno.

(4) Vegis «Marca hispánica», p. 151.

Italia, considerada per éll com la primera nació del Univers (1).

Aqueixa filiació de carácter, que ha arribat fins avuy, al meteix temps que 'ns dona una gran prova de la forsa d' assimilació que nostra terra ha exercit sempre sobre 'ls diferents pobles que per ella han passat, nos facilita també l' explicació de las pocas sacudidas ab que entrá de la dominació romana á la dels goths, que, com á altre dels brassos d' aquella armipotenta corrent de pobles que s' abalansá sobre l' imperi romá, invadiren la Península á principis del segle v.

SEGLE V.—Sobre l' any 415 de nostra era Ataulf, capitost dels visigoths ó goths occidentals, passá 'ls Pirineus, y s' establí pacíficament en nostra terra, portant, al igual tots los demés pobles de sa procedencia, malament anomenats bárbars, la llevor del individualisme en sas usansas y costums, que, combinada ab lo socialisme romá, havía de crear la civilisació de l' etat mitjana.

Fecundada desde l' anterior centuria la terra catalana ab la preuhada sang dels Sants mártirs

(1) «Per tot axó la Galia li es igual, mes Espanya la guanya per l' espart producte de sos deserts, per la pedra especular, per colors objecte de luxo, per la afició al treball, per sos esclaus robustos, per la forsa infatigable dels homens, per lo caracter resolut.»

PLINI. Historia natural (acabament).

que com Sever, y Eulalia (304) havían fet fructificar l' arbre del Cristianisme, molta part del poble qu' havía abrassat la nova doctrina, vejé en aquells homens de selvatje fesomía, mes de cor sencer com los dels roures de llurs boscos, no dominadors, sino germans que, lliurantlos del cessarisme llatí, havían tart ó aviat d' aplegarse á l' ombra de las alas de l' Iglesia.

Per axó aquesta va prenent tanta ufana, malgrat las tendencias del poble á conservar los excessos y supersticions gentílicas, especialment en las calendas de Janer, de que ja Sant Paciá en l' anterior segle (IV) se 'n queixava, escriguentne un tractat; supersticions que continuaren fins segles més tart.

Fets molts principals marcan en l' indicat segle V lo progrés de la religió cristiana en nostra Ciutat. Tals son la fundació per Sant Paulí de Nola del primitiu monastir de Sant Pau del Camp, situat en lo meteix lloch qu' ocupa 'l que avuy encar existeix, ahont acullí als religiosos de l' orde de Sant Antoni que vivían en uns erms, fora la Ciutat; l' existencia, que consta ja, de la capella de las Arenas, després de Sta. María del Mar, bastida en lo lloch ahont per tradició sabías' que Sant Feliu y sos parents enterraren á Santa Eulalia, y de la dels Sants Mártirs (avuy Sant Just y Sant Pastor) alsada en recordansa dels que allí havían conseguit l' envejada palma, la que 's conta fou la primera iglesia que hi hagué dintre 'ls murs de Barcelona.

L' imaginació, escalfada per l' entussiasme a tístich, se representa aqueixos primitius templ ab reduhidas formas, recordant en llurs migra ornaments, com fochs-follets una gran foguera, l detalls de l' arquitectura romana; infantívolme adornats ab mosaichs y pinturas de que encara a present se 'n troban preuhadas despullas en na cions en que l' art ha tingut més tranquila estada y obrintse devall d' ells las catacumbas, prime alberch de nostra religió. (1)

SEGLES VI Y VII.—Seguí Barcelona, sots lo domini de la monarquía goda que 's feu cristiana ab Recared I (587-601), creixent en importancia. Ja en lo segle VI se celebraren en ella alguns concilis y en lo segle VII trobém la fundació per Sant Quirse, son bisbe, de l' iglesia de Santa Eulalia de Mérida, ahont abans, com hem indicat, hi havia un temple á Venus.

SEGLE VIII.—Ve 'l segle VIII en que un succés trascendentalíssim ocasiona en la marxa de la civilisació en nostra pátria un dolorós retrocés,

(1) Al ferse, en 1723 primer y 1798 després, algunas obras en l' iglesia de Sant Just se trobáren restos de las catacumbas ab treballats de mosaich que s' extenían bon tros fora de l' actual edifici.

que, seguint l' eterna lley dels contrasts, no deixa per això d' influir mes tart d' una manera capdalt en son progrés.

L' invasió dels pobles árabes y berebers, que ja desde 'l temps dels romans venia anunciantse, se verifica en l' any 711, en lo qual tot l' imperi goth dona la batalla á las hosts invasoras, quedant retuda la Península á mercés d' aquestas.

Quan dos anys després (713) los árabes arribaren á las portas de Barcelona, cap resistencia hi trobaren. Entraren en ella: y tot un segle (fins al 801) tenim de travessar d' una volada pera poguer parlar de nostra Ciutat, ja que res se 'n sap ni han quedat restos d' aquesta llur primera estada. (1)

SEGLE IX.—Plena de claror surtí l' auba del segle IX, mes prest s' apagá 'l sol darrera la nuvolada.

Ludovic lo Benigne, l' egregi fill del Emperayre, capdellant un exércit de franchs y de gent de la terra que en sos regnes havía anat á acullirse, veu obrirse davant seu la murada ciutat, després d' un formidable siti, y, entre 'ls cants dels sacerdots y las aclamacions del poble, entra lo dissapte 25 de Desembre de 801 en Barcelona. Seguit de

(1) Creu BOFARULL (A) que 'ls banys árabes del carrer del meteix nom (avuy desapareguts) eran de la época dels comtes.

la brillant host ab sos capitans Rostaing comte de Gerona, Guillém de Tolosa, Lope Sancho príncep dels vascons y altres, va á l' iglesia de Santa Creu á rendir gracias al Altíssim per tant senyalada victoria.

Franca ja nostra Ciutat, y al domini del gran imperi, vejé desseguida oberta la benfactora ma del meteix Prîncep que l' havía deslliurada, erigint lo territori en comtat feudatari del qual ne fiu cap á Bera, qui l' havía acompanyat en la conquista.

Malhauradament desde aquesta época, y durant tota la primera meytat d' aquest segle (IX), comensan una série d' irrupcions dels árabes, que, com las onadas de la mar, se succeheixen sense treva, convertint tota la terra, y en especial á Barcelona, en un continuat camp de lluyta.

Ja es Abderraman ben Alhakem (812); ja son fill Abderraman (822); ja Muhamad Abu Abdalá (852) qu' envian llurs taifas ó venen en persona, y 's fan altras tantas voltas amos de la Ciutat sembranthi la ruina, en especiel lo darrer que degollá á molts de sos habitants.

Per axió malgrat l' importancia que li doná son primitiu restaurador Ludovic, enlayrantla fins á capital del Ducat de Septimania (817), las dissensions y bregas promogudas per Bera, Aizó y Guillem de Tolosa, partidari de Pepino rey d' Aquitania contra Carlos lo Calvo, algunas de las quals manifestan l' esperit d' independencia de la terra, no permeteren que aquellas ventatjas proporcio-

nessen á la Marca los beneficis que una veritable pau podia haverli donat.

Més tart (864), tota la Septimania fou dividida en Marquesat de Gothia y Marca hispánica, essent Barcelona la capital d' aquesta.

SEGLE X.—En aquest segle encara que continuaren las cavalcadas agarenas, caiguent Barcelona duas voltas en 914 y 985 en que hi entrá per pacte lo famós Al-Mansur qui la arbolá al abandonarla lo meteix any, se notá un progrés en sa marxa, influida principalment per algunas obras públicas.

En 914 se reedificá lo convent de Sant Pau, aterrat per l' invasió del any anterior, si bé que torná á sufrir igual sort en la d' Al-Mansur.

En 963 se sap l' existencia de l' iglesia de Sant Miquel damunt del antich edifici romá, y en 985 la de Sant Jaume.

En 945 lo bisbe Wilara consagrá lo monastir de Sant Pere de las Puellas ab assistencia de son fundador lo Comte Sunyer (1). Cresqué tant en importancia aquest cenobi que formá prest una

(1) Encara que la tradició diu que aquest cenobi fou fundació de Ludovic, consta aquesta en la forma qu' hem indicat molt posterior á aquell.

Tal volta la fundació del Rey franch fou de la capella de Sant Sadurní próxima al monastir de las Puellas ó la d' una anterior á la fundació del Comte Sunyer.

Per aixó 'l comers prengué nova vida gracias á la protecció que aquellas lleys dispensavan á las naus y als mercaders; devent esser bastant important quan, en 1091, se construeix en la cima del Montjuich una torre-farell pera donar guia á las naus qu' arribessen á nostre port; s' edificá en aquest lo castell de son nom (1058); y Ermengarda, filla de Borrell II, fa llegats pera la dedicació, alli meteix, d' una iglesia de la Mare de Deu.

Entre las construccions religiosas notables d' aquesta centuria dehuen citarse: la segona fábrica de la Catedral que, enderrocada en 1046, fou reedificada en lo lloch qu' ocupa 'l chor de la que avuy existeix, consagrantla en 1058 lo bisbe Gilabert ab assistencia dels arquebisbes de Narbona y Arles y 'ls bisbes d' Urgell, Vich, Gerona, Elna y Tortosa y gran concurs de noblesa y poble.

Las senzillas y armónicas galas de l' arquitectura románica brillarian en aqueix temple de qual trassa res ne sabém, puix que desaparegué pera donar lloch á la magnífica exhuberancia de la Catedral que l' art gótich hi aixecá després, y que per fortuna podém avuy encara contemplar.

Altres piadosas fundacions se feren, com la de Sant Cugat del forn ó del Rech en memoria del mártir d' aquell nom y la del hospital de Santa Eulalia establert en lo meteix costat de la Seu.

Las arts y l' industria estavan també bastant avansadas en nostra Ciutat, demostrantho los distints llegats que 's troban en los testaments de personatjes de l' época, y detalls tan eloqüents

com la confecció d' un frontal d' or pera la Catedral de Barcelona que manaren fer Ramon Berenguer II y sa esposa Mahalta (1082).

Lo casament del Comte Ramon Berenguer III ab la princesa Na Dolsa hereva del comtat de Provensa (1112) anuncia faustuosament lo comens del segle XII qu' ho ha de ser de gran gloria pera la terra catalana, y las flors de la garlanda amorosa qu' uneix ara Catalunya ab la riallera Provensa han de rebrotar mes tart pera realisar l' unió ab Aragó y la naixensa de la gran conferació catalana-aragonesa.

DEL SEGLE XII AL XV

Segle XII.—A la mort del pros Ramon Berenguer III, qu' acaba sas gestas ab la conquista del camp de Tarragona en la que li ajuda Sant Olaguer bisbe de Barcelona, succeheix son fill Ramon Berenguer IV, qui realisa en 1149 sas esposallas ab Petronilla d' Aragó de qual tronch ha de naixer la rama dels inclits Comtes-Reys.

La presa de Tortosa y Lleyda y l' expulsió dels árabes de las montanyas de Prades y Ciurana asseguran la possessió de la Catalũnya nova y fan célebre lo reynat d' aquell príncep, á qui succeheix son fill Alfons lo Cast primer Rey d' Aragó y Comte de Barcelona, qu'alcansa lo final del segle.

Al ressó de la cridoria dels triumfadors se va

despertant l' esperit popular que desitja emanciparse de la tutela feudal, y 'l soberá, comprenent que en éll te lo veritable company que ab lo treball l' ha d' ajudar en la obra de la grandesa de son casal, no refusa otorgarli cartas d' inmunitat, com ho fa lo Comte Ramon Berenguer IV á varias poblacions.

La calor d' aqueixas expansivas ideas dona alas á Barcelona, que de capital d' un simple Comtat ha passat á ser de fet la d' un gran Reyalme, en termes que, essentli ja escafit lo vestit de sos murs, comensa á extendrers per la part de llevant y mitjdia formant la barriada dita *Vilanova*; trobantse edificat en 1152 lo carrer de Moncada.

En tant construeixen Santa Agna los cavallers del Sant Sepulcre (1146), y lo rich mercader Bernat Marcús la capella del meteix nom, mentre los nobles Guibert Guitard y Rolandis restauran Sant Pau del Camp.

No son ja 'ls princeps los qui fan aqueixas costosas obras, sinó 'ls particulars: axó denota que la riquesa va esbargintse y fomentantse 'l treball.

Tal veu á Barcelona lo viatjer juheu Benjamí de Tudela, qui en 1150 la visitá, puix la pinta com á població, encar que petita, elegant, posada vora la mar y molt frecuentada, per rahó de son tráfech mercantil, de grechs, pisans, genovesos, sicilians, egipcis, assiris y altres assiátichs.

A mitjans del segle, en la platja formada al peu de lo que avuy en dia es la baixada de Viladecols, hi havia la fustería pera la construcció de barcos,

en la qual Ramon de Moncada feya construir en 1149 duas galeras.

Comensan á apareixer los primers monuments literaris en llengua vulgar catalana especialment en la prosa, ja que la poesia usava y continuá usant per molt temps del llenguatje literari catalá-provensal, degut á la comunicació d' abdos paissos.

Entre los autors catalans d' aquest segle se citan l' historiador Puigpardines y l' astrolech juheu Ben-Ezra, suposantse que 'l primer llibre en prosa catalana fou la traducció de l' *Historia de la primera crehuada.*

SEGLE XIII.—Com explendent s' alsa 'l sol d' estiu llansant los fecundants raigs, aixis la nació catalana se despertá al sol de la gloria al entrar en lo XIII.e segle, que forma lo punt més culminant de nostra historia.

A manera que aquells meteixos raigs fan brotar per tot la vida, reverdint las centenarias arbredas, ensemps que las plantas dels vergers y la feble herba dels prats, aixís en nostra terra prenen extraordinaria ufana tots los rams de la civilisació; puix si monarcas com Pere 'l *Católich,* Jaume 'l *Conquistador* y Pere *'l Gran* exalsan lo nom militar de Catalunya, ensemps que vigorisan y estableixen los fonaments de la llibertat popu-

lar ab institucions com lo Concell de Cent (1) y 'l privilegi *Recognoverunt próceres;* pren lo comers inmens vol; l' art gótich crea maravellas; las lletras tenen cronistas com lo meteix Rey en Jaume y Desclot y savis com Ramon Llull y Arnau de Vilanova; y nostra llegislació se fa mestra dels pobles civilisats en lo códich *Lo consolat de mar.*

Barcelona, com es de suposar, sigué 'l cor d' ahont partiren aqueixas onadas de vida, puix que encar que 'l llás federatiu que unia Catalunya ab Aragó deixá á cada un llur organisació política propia, essent aquella ahont gobernava 'l varó, al ferse l' unió de las duas coronas mitjansant un casament, quedá aquí vinculada, per dirho aixís, la capitalitat de fet, residint á Barcelona, que, per ser d' altre cantó la ciutat de mes tráfech industrial y mercantil, estava cridada naturalment á un gloriós esdevenir.

Los principals monuments ab que s' enjoya la ciutat en aquest segle s' enllassan en llur orígen, ab la preponderancia del element religiós, verdadera ánima d' aquells temps.

Ja en lo comens, lo bisbe Berenguer de Palou (1210) fa venir á Barcelona alguns frares de la célebre órde de Predicadors, als quí en 1219 se 'ls concedeix un lloch vora 'l call judaich ahont hi fan una capella. Allí hi pren l' hábit Sant Ramon de Penyafort que ha de contribuir á la fundació d'altre religió essencialment catalana.

(1) Lo Rey en Jaume desde Valencia en 1249.

Tanta importancia adquireix aviat l' orde, que en 1223 se li concedeix terreno ahont hi havía una capella dedicada á Santa Catarina verge y mártir y s' hi comensa á edificar, terminantse en 1268, baix la protecció real, aquella joya artística que 's deya lo Real Convent de Santa Catarina, ab sa iglesia de tres naus, sos 28 finestrals de calats fullatges, son rosetó maravella d' art, sos sepulcres de marbre, son claustre y 'l campanar de dominant agulla; joya que la present centuria ha malbaratat venentla en lo infame mercat de l' ignonorancia y la cobdicia.

Un any després de la vinguda dels primers Predicadors (1211), arriba á Barcelona Sant Francesch ab dos companys, precehit de tant sagrada aureola que 'l Concell li dona desseguida estada á l' hospital y capella de Sant Nicolau de Bari, ahont la Ciutat hi construheix un petit convent. Tant hi florí molt prest aquella religió, que's convertí en una iglesia y cenobi, deguda especialment á la pietat de familias ilustres com los Marquet, Moncada, Cervelló, Escala, Espuny, Fivaller y de la meteixa Ciutat. Aqueixa iglesia, que conservá sempre lo nom de *Fra-menors* ó de Sant Francesch, fou, dintre de Barcelona, lo que Poblet y Santas Creus fora d' ella: lo panteon de molts reys y princeps del Casal d' Aragó.

Casi al meteix temps qu' aqueixos dos instituts religiosos, se 'n fundá en nostra Ciutat altre que havía de pregonar eternalment la *Mercé* de la Verge Santíssima y son amor á nostre poble.

En 1218 una revelació de María á Sant Pere Nolasch, Sant Ramon de Penyafort y 'l rey en Jaume fou orígen de que tant insignes personas acordessen la fundació d' una orde religiosa-militar ab lo fí de deslliurar als catius que en tant gran nombre ploravan en los ciutats africanas.

Lo 10 d' Agost de 1218 fou per sempre més memorable pera Barcelona. En éll, en solemne cerimonia celebrada en la Catedral, prengué l' hábit lo meteix rey en Jaume, qui 'l doná á Sant Pere Nolasch y á altres personas, quedant instituida la *Real y militar orde de Ntra. Sra. de la Mercé*, *redempció de catius.*

Lo Rey cedí per primitiva Casa l' hospital que de remota antiguetat existía prop de la Seu: desde allí se traslladá molt prompte al punt ahont encara avuy se veu l' iglesia y lo que fou convent de l' orde.

No son solzament los indicats los edificis religiosos que s' aixecaren en lo segle que tractém. Hi hem d' afegir lo convent de Santa Clara (1233) á la part de llevant (1) vora del mar, que mostrá fins á la guerra de successió sas bellesas arquitectónicas; lo de Sant Joan de Jerusalem també fora muralla y á la part del nort (1205); lo de Junqueras (1269) de religiosas de la *Fé y Pau* y després comenadoras de Sant Jaume; l' iglesia de Sant Cugat del Forn ó del Rech reedificada (1287); lo

(1) Lo fundaren duas religiosas, nebodas de Santa Clara, que vingueren á propagar la regla de Sant Francesch.

monastir del Carme, y en fi, per digne coronament de tantas páginas de pedra escritas en honra de la religió cristiana, al finalisar la centuría, lo rey Jaume II, lo fundador de l' Universitat de Lleyda, posa la primera pedra de aquella obra que ha d' inmortalisar los noms d' en Fabre, Viader, Gual, Escuder y Claperós y d' altres *mestres majors*: de la tercera Catedral de Barcelona.

Ensemps ab aquestas, havia anat creixent tant la Ciutat en construccions civils, dintre y fora dels vells murs, que tingué de pensarse en formar un segon clos murallat que 's comensá en 1287 per lo Portal Nou.

Entre las obras de caracter públich eran importants la Dressana destinada á contenir y armar las galeras, voltada de murs, qual existencia consta en 1243; lo Palau major vast edifici de que encara quedan restos com la graderia per hont s' hi pujava, la capella, llavors nomenada de Santa María dels Reys, avuy de Santa Agata, no quedantne dels jardins que s' extenian fins la actual plassa del Oli ahont se passava per sota d' una volta ab mirador qu' encara avuy existeix; y lo palau del Bisbe (1271).

La marina s' havia llansat á conquistar los mercats de Bugia, Fez, Marroc, Tunis, Egipte, Siria y altres de la conca del Mediterrani, quan encara no hi havia arribat cap altre nació. En 1268 tenian los Concellers de Barcelona potestat de nomenar consuls en aquellas plassas. Deu anys abans lo rey en Jaume havia aprovat

las ordenansas del Port de Barcelona, fetas per lo Concell de Prohoms de la mar, y donat altres disposicions que feren fructifers los resultats que de las conquistas de Mallorca y Valencia ne reportá nostre comers.

Consequencia d' aqueix estat de cosas fou la reglamentació de certas professions auxiliars del tráfech, com cambistas (que fins allavors ho havian sigút exclusivament los juheus) als qui se fixaren las fermansas y l' interes legal que podian exigir, que arriba á ser fins del divuyt per cent; quedant també agremiats los corredors.

L' industria y las arts corresponian al moviment, comensantse á reunir en corporacions gremials los individuos d' un meteix ofici. L' esperit d' associació qu' aqueixas institucions revelan fou en part degut al carácter de nostra rassa ja de sí treballadora, carácter que s' havia perpetuat en la terra, y á la protecció que la potestat real las havia dispensat. Revestiren en son comens la forma d' associacions de socors mútuo, al que després s' afegí la de defensa recíproca y de reglamentació de llur ofici.

Entre ellas es de notar, com una de las primeras, l' institució dels confrares sabaters que consta en 1208 per un benifet de Sant March, seguint després los pellayres, teixidors, sastres etc.

Si, per acabar lo bosqueig d' aqueixa centuria, volguessem condensar son carácter, veuriam que en sa religiositat, en son treball y en sas usansas presenta una fesomia general de senzillesa y de

franca expansió: la primera alsá 'ls monuments góticHs que 's manifestan aquí d' una simplicitat, dintre de la inmensa varietat de detalls, que no 's troba en los de altres nacions, y 'ns dona desseguida lo sentit íntim del artista: en las manifestacions del treball cada ofici, tenint plena conciencia de lo que val, se mostra ja en tota sa integritat y 's presenta com un poderós element en lo qual fins llavors no's contava; y per fí en sas usansas es tant ingénuo com ho retratan las crónicas ab maravellosa fidelitat.

SEGLE XIV.—Tots aqueixos rasgos de nostre poble se modifican en lo segle XIV, com la nació per sa part, havent trobat sas naturals fitas, se sent en possessió de sí mateixa, y, abandonant lo terreno de las conquistas dintre de la Península, se dedica á referse més y més.

A l' importancia militar de reys com los dos Peres, lo *Católich* y 'l *Gran*, y de 'n Jaume 'l *Conquistador*, succeheix lo predomini polítich d' un Alfons IV y d' un Pere'l *Ceremoniós*, y las aficions artísticas y literarias d' aquest meteix, de 'n Joan I y de 'n Martí, lo darrer de la dinastía catalana.

Per això, més sovint que las cavalcadas en terra enemiga, se celebran corts; ab preferencia á las crónicas gerreras s' escriuhen ordinacions pera 'l palau y 's comenta y s' estracta la literatura clás-

sica; y á la franquesa dels trovadors succeheix l' amanerament y 'l conceptisme de las imitacions. La senzillesa de costums se converteix en lo rebuscat ceremonial de que podém formarnos idea grat sia als documents que 'l temps nos ha per sort conservat.

Tota aqueixa transformació la trobém tambe reflectada en nostra Barcelona, qu' arriba ara al mes alt grahó de la importancia histórica.

Dintre son ámbit s' hi verifican, en efecte, festas sumptuosas ó hi tenen lloch fets polítichs y militars importants: las professons de Corpus celebradas aquí per primera volta á Espanya y per segona volta en tota la Cristiandat (1319-22 etc.) en que la Ciutat hi havia arribat á gastar cent lliuras anuals, cantitat molt important pera aquella época; las fundacions de las ordes de Muntesa (Jaume II-1319) y de Sant Jordi d' Alfama (Pere IV-1373); la traslació del cos de Santa Eulalia (10 Juliol-1339) á la que hi assistiren En Pere 'l Ceremoniós, en Jaume de Mallorca, duas reynas, quatre fills de rey, duas princesas, un cardenal, set bisbes, dotze abats mitrats y un sens fi de magnats y nobles; y la famosa batalla del Port entre las armadas catalana y castellana, manada aquesta per lo rey Pere 'l Cruel (1359) en que 's parla per primera volta de bombardas.

Si això sols ja 'ns deixa ovirar la Barcelona del segle XIV, podém véurela de prop, ab son pintoresch aspecte, mercés als registres de l' época.

Per ells la contemplém, en conjunt, á la fi de la

centuria dividida en quatre *quarters*, ço es, de la Salada ó de Sant Pere, de la Mar, de Frares menors y del Pi, comprenent cada un d' ells varias *illas* de que es centre *la pedra de la plaça del Blat*. (1)

Los indicats quarters comprenian no solzament lo segon recinto de murallas, ço es, desde la Ribera fins á l' actual Rambla, sinó també lo *Raval* tancat feya poch per murs abarbacanats. (2)

Dintre d' aquest casco urbá, que s' ha conservat fins al actual enderrocament de las murallas, se contavan uns set mil vehins, ab 6568 casas, segons lo cens fet en temps d' en Pere IV; lo que dona una població d' unas 32,000 ánimas.

Aixecavánshi monuments admirables, bella mostra de l' arquitectura gótica que s' empleava ja en las construccions civils.

(1) Vegis lo registre-llista de las *cinquantenas* y *deenas* de la Ciutat fet l' any 1389 (Arx. Municipal) de que parlém més avall.

(2) En dit recinto general y partint del *Portal* de Sant Daniel se contavan, á més d' altres torres que no portan nom en lo indicat registre, las de Sant Gabriel, Sant Pere, Sant Andreu, Sant Johan, *Portal nou*, torre de Sant Maciá, de Sant Luch, Sant Climent, Sant Sebastiá, Sant Ilari, *Portal de Jonqueres*, torre de Mirafort, Sant Nicholau, *Portal dels Orbs*, Sent Ffrancesch, Sant Agnés (de *verdescha)* Santa Cilia (id.) Santa Lucia (id.) Santa Gracia (id.) Santa Anna (id.) Santa Ffé (id.) *Portal de Bon any*, torre Sant Fferriol (id.) Santa Coloma (id.) Sent Nen (id.) Sant Abdon (id.) Sant Maximí (id.) Sant Vicens (id.) lo Bou (id.) *Portal de Sent Antoni*, torre Santa Catarina (id.) Santa Margarida (id.) Santa Susana (id.) Esperança (id.) Santa Bárbara (id.) *Portal de Sent Pol*, torre del Gat, lo Moltó, Santa Madrona, Sent Gem, Sant Aulaguer, la Dressana, *Portal de la Dressana*.

Allí, al cor de la ciutat, l'antich casal dels Templaris se convertia, per voler de na Lianor, muller del *Ceremoniós*, en lo *Palau* menor, conjunt d' edificacions imponentas, ornat ab delitosos jardins; lo *Major* s' acomodava á las novas usansas y s' hi feyan luxosas cambras; se construia la casa comunal (1369-73) ab sa bella fatxada y sa gran sala; y vora de la mar la Llotja y los porxos pera mercaderías; mentre desde principis del segle ostentava la iglesia de Santa María de la Mar sas esbeltas proporcions (acabada 1329) y s' emprenian altres temples com Sant Just, Sant Agustí vell, Magdalenas, Ntra Dona de Montalegre, y 's decorava l' exterior de l' iglesia de Sant Jaume ab los elegants porxos (1388), punt de reunió dels magistrats municipals pera las ceremonias públicas.

La caritat havia aixecat també l' Hospital den Colom en lo carrer qu' ha conservat aquell nom, que, junt ab l' antich de Desvilar en la Ribera prop de Sant Daniel, venia á omplir totas las necessitats del poble.

Ab aqueix desenrotllament en las obras públicas, que no podía menys de fer circular la riquesa, coincidía la dels demés rams de l' activitat.

La marina mercant havía conseguit lo nombrament de Consol de la mar (1301), institució que després per Pere IV fou elevada á Tribunal del Consulat (1347), y 'l comers s' afermava cada dia en Domás, El-Cair y Alexandría.

En quant á la militar, se construhian á Barcelo-

na naus com la anomenada *Sant Climent,* de tres ponts y 500 homes de tripulació, ab castells y alas falcadas, y tenían los Concellers la facultat d' elegir lo general de l' armada an certs cassos.

L' industria y las arts estavan á tanta altura com deixa suposar lo gran nombre de gremis als qui en aquest segle se donaren ordinacions (1).

La protecció á las lletras comensá també á mostrarse desde aquesta centuria, puix que *llegint* ja de temps antich á Barcelona de diversas ramas de la ciencia, com dret cánónich y civil, gramática y lógica, medicina y filosofía, ilustrats Doctors y homes savis, contestavan los Concellers als pahers de Lleyda de 1346 (2) que no podían, sense perjudicar lo dret de la Ciutat, fer publicar las cridas que 'ls demanavan respecte als drets de l' academia lleydetana.

A la llum de l' investigació histórica entrém ara á la Ciutat en un dia feyner (3). Primerament, com á llochs de més animació, nos fixarém en los mercats d' hortalissas y fruytas en la plassa de Santa Ana, al Born y plassas dels fossars de Sant Just y Sant Miquel; de llenya fora 'l portal de la Boquería; de roba vella en la del Forment.

Aquí veurémhi la Cort del Veguer ab las perxas

(1) Vegis tomo dels «Documents de l' arxiu de la Corona d' Aragó» referent á gremis.

(2) Registre de bandós—1346—(Arx. Municipal).

(3) Aqueixa ressenya de costums está deduhida dels registres de bandos del Arx. municipal, que comprenen tot lo segle XIV.

dels *hostors*, *falcons*, *esparvers* ó *esmirlas*, que han sigut trobadas y s' han de retornar á llurs amos.

La bellugadissa de la generació que pobla aqueixas plassas ab llurs trajos de variats colors, y la remor de tantas veus dominadas per las dels *payers*, juheus y cristians, portant la roba al bras y encantantla, nos darán idea de l' activitat de nostre poble en aquella época.

Seguím los carrers de grans casas de pedra acabadas de fer, ab llurs delicats finestrals calats y galerías foranas en la part superior, fent costat ab las més vellas que mostran la senzilla columneta y'l lóbul románich, y las parets ab escassas oberturas; y oirém lo trictractejar dels teixidors, lo repicar dels llancers y espasers, los cops sonors dels fusters, y 'l confós mormuri en fí de la vida del treball en totas sas manifestacions.

A nostre pas notarém lo luxo de las donas, vestidas ab las gonellas y brials de las més ricas telas, en las que no hi pot haver perlas, argent ni arminis sobreposats (1): si alguna dona porta mantell morat ó un home gramalla blava es que dú dol d' algun molt prop parent (2). Veurém també per las *carreras* las juhevas carregadas de vels, joyas y altres objectes de luxo que van á vendre de casa en casa; los esclaus moreschs ó turchs

(1) Estavan exceptuadas d' aqueixas lleys suntuarias las *fembras vils ó avols de son cors*.

(2) Se dictaren també disposicions restringint los gastos dels dols.

fent dringar la cadena que portan á las cuixas á més d' anar ferrats de las camas, y als serrahins lliures los coneixerém per lo cabell tallat ran d' orella, y per la vena de drap groch ó vermell que portan damunt del bras, mentre 'ls juheus la portan en forma de rodanxa sobre 'l pit.

De tant en tant nos farán fer pas los traginers ab las récuas carregadas (1) y 'ls que portan los farsells á coll, ó 'ls correus particulars que van á trametre lletras; ó 'ns distraurá algun ballador, ó 'ls jochs de *riffa*, de *grescha*, de *taules* ó *d' eschachs;* ó 'ns causará admiració lo pas d' una comitiva nupcial, ab la nuvia cavalcant acompanyada de patjes ab brandons encesos y de trompetas y juglars sonant; ó 'ns imposará lo cástich que 's dona á una *fembra de segle* del carrer de *Viladays*, qu' es *escobada* per haver faltat á alguna disposició municipal.

En las plassas notarém la gran munió de fonts y *destiladors*, algunas de las quals tenen llurs *casas*, ço es, forman un petit edifici: entre ellas las de fora 'l portal de la Boquería, la de la plassa de Sant Jaume y la nova davant del *cantó dels fusters* prop la mar, artístich monument dalt de qual espiga hi cimbrejará prompte la figura d' angel daurada que li donará nom. (2)

(1) No 's permetian carretas per dintre la ciutat. Solzament al final del segle lo Concell ne contractá duas pera traginar pedra d' un *tall* qu' havia comprat vora 'l castell del Port.

(2) Puiggarí, J.—«Novas desconegudas sobre dos joyells del art catalá en lo xiv segle.» (La Renaixensa. Any IV, pag. 110.)

Y si sortim del carrer de la Mar, poblat de *lancers* y de *costureras* que tenen ben provehidas las perxas de fora 'l portal, lo quadro será encara mes agradable. Al enfront veurém l' extensa platja y 'l mar ahont se balandrejan las *naus de tres cubertas*, las *galeras* y los *lenys*, y mes ençá 'ls *llahuts* y las menudas *grondolas*, algunas d' ellas varadas. A un cantó lo porxo nou ple de mercaderías y 'ls mercaders anant y venint: allí las barracas del vi y de las sebas, plenas de compradors y venedors: mes á l' esquerra los mestres d' aixa treballant en son ofici; y si som en temps de guerra 'ns pararém davant de las pesadas máquinas nomenadas *trabuchs* ó dels llahuts ab mantellets que esperan los ballesters que dehuen defensar la riba.

Mes tot lo remor de la ciutat se converteix en silenci quan sona lo *seny del ladre*, silenci que dura *tro á lesquella de la Seu*. Regna la nit, y sols se veu algun cavaller acompanyant á senyoras ab l' espasa desenvaynada á l' una ma y la llanterna ó 'l brandó al altre, y 'ls treballadors que, com los forners y missatjes, trastejan en aquellas horas, portant també llum.

Ja clareja: toca la campana de la Seu ó 'l corn del alba (1) y torna la Ciutat á recobrar sa animació.

Si treballadors son los barcelonins del segle XIV, no son menys amatents á reprimir qualsevol ava-

(1) 1340—41.—Lo concell pagava un home que tocava la *trompa del concell* y 'l *corn del alba*.

lot interior aixis que ouen la compana de la casa del Concell, posant las cadenas á las cantonadas y agafant lo *guanxo* ó la llansa que tenen penjada vora la porta; y á correr á las murallas y á las barreras (1) dels portals ó á la guarda de diferents plassas, capitanejats per los cinquanteners y deeners, armats qui de *peaterra*, qui ab ballesta, qui ab dalla, qui ab llansa y pavés. (2)

(1) En las del ***Portal Nou,*** de ***Sent Anthoni*** y ***dels Orbs*** hi havia duas ***bombardas*** en cada una; en l' ***esperó de Sent Daniel*** duas ***ballestes de tro*** y altres duas en lo de la ***Dressana.***

(2) En lo registre indicat en altre nota, recondit en l' Arxiu municipal, en que consta la milicia cíutadana de Barcelona, segons averiguació practicada per en Galcerán Ros y en Berenguer de Lagostera, en virtut de comanda que en lo mes de ***Deembre en que fini lany de la Nativitat de nostre Senyor*** MCCCLXXXIX ***e comença lany de la dita Nativitat*** MCCCXC ***los honorables senyors Concellers de la dita Ciutat en lo dit mes novellament elets los havian fet,*** hi ha per extens las cinquantenas y deenas en que 's dividian los quatre quarters, donant en conjunt lo resultat següent, segons recompte que ha tingut ocasió de fer l' autor d' aquesta obra:

Quarters.	Cinquantenas.	Deenas.	Fochs.	De peaterra.	Ballesters.	Daylers ó dayers.	Lancers.
De la mar.	25	124	2042	78	290	15	1332
Ffrares menors.	22	93	1611	168	238	29	849
Pi.	20	101	2008	38	225	18	925
Sent Pera	17	79	1050	49	203	16	749
	84	397	6711	333	956	78	3855

Total de combatents.

De peaterra. . . . . (de punta en blanch)	333
Ballesters.	956
Daylers.	78
Lancers.	3855
	5222

També 'ls ciutadants, aplegats en host vehinal, formant cadahu en son gremi y seguint llurs respectius penons que acompanyan al de la Ciutat ab la senyal de Sent Jordi, *ço es la creu vermella y lo camp blanch que es senyal de la Ciutat*, surten en orde al só de las trompetas, pera castigar algun dany, y retornan en correcta formació, portant presos als malfactors als qui espera 'l degut juhí. (1)

Tal es la Barcelona de las darrerías del segle XIV. Si algunas tacas, fillas de la civilisació de l' epoca, presenta aquella societat, especialment en lo horrorós de certs cástichs, com mutilació de membres y fins arrossegament, en cambi hi ha disposicions, que 'ns semblarian dadas en nostre segle, respecte á l' extirpació de la mendicitat y á policía urbana, que fant molt d' honor á la administració municipal dels Concellers.

Lo fanatisme, excitat per la cobdicia, originá al acabar la centuria, en 1391, l' horrible saqueig del *call juhic* ab mort de molts de sos habitadors; crimen del que, segons estudis molt recients, no 's pot donar tota la culpa al poble barceloní, sinó á gent forastera. (2)

A causa de las lluytas dels reys, com Pere IV, ab la noblesa, que al fí quedá retuda, se produhí per reflexió l' importancia de la classe menestral, qual poder arribá en aquesta centuria á son mes

(1) Ordinacions de 23 Novembre 1395.

(2) Bofarull, A.—Historia crítica (civil y eclesiástica) de Cataluña.

alt grau d' explendor y fou lo nervi qu' havia de mantenir l' esperit de las llibertats de la terra en la centenaria lluyta qu' entre las novas y las antiguas ideas políticas anava á comensar.

SEGLE XV.—Lo fet de mes trascendencia en la Historia de Catalunya senyala ab pedra negra lo principi d' aquest segle.

La mort del rey en Martí sense successió directa ni disposició testamentaria en que aquella 's fixés determinadament, mou l' ambició d' una munió de pretendents, entre 'ls qui figuran principelment per sa importancia l' infant de Castellà Ferran d' Antequera y 'l Comte Jaume d' Urgell.

Lo parlament de Casp ab sa sentencia, resultat, segons verídicas y novas investigacions (1) d' una alta influencia, doná la corona al infant castellá, que fou lo cap d' una dinastía á la que li havian de venir massa estretas las llibertats de la terra.

Comensá Ferran manifestant sa oposició á certas disposicions y negantse á pagar lo vectigal del peix, lo que originá l' enérgica conducta dels magistrats barcelonins y en especial de 'l conceller segon Joan Fivaller.

Si bé lo seu successor Alfons V renová las glo-

(1) BOFARULL, A.—Historia crítica (civil y eclesiástica) de Cataluña.

rias antigas, conquistant lo reyalme de Napols, deixá oblidada á Catalunya, y son germá Joan II ab sa desatentada conducta, incitada per sa segona muller Joana Enriquez, doná ocasió á aquella tremenda lluyta de la que fou víctima lo primogénit Cárles Princep de Viana y ab éll tota la terra.

Barcelona es en aquest período, lo més dramátich de nostra historia, la qui porta 'l cap de l' oposició á n' En Joan II, y la qui nombra, despres d' haverlo deposat, á n' En Pere de Portugal y n' En Renat d' Anjou. Per fí 's veu sitiada, y pot encara lograr una pau reparadora.

Ve 'l reynat de Ferran lo *Católich,* qui enmullerantse ab Isabel de Castella realisa de fet l' unió de las duas coronas. Per l' identitat d' origen dels dos esposos se dona desde llavors mes preferencia als reyalmes castellans que á las provincias de la confederació catalana-aragonesa, d' ahont naix llur successiva decadencia. Un fet extraordinari marca la fi del segle, y es lo retorn á nostra platja (3 Abril 1493) del genovés Colon, desprès d' haver descubert un nou mon.

Centuria tant agitada y revolta, constituheix á nostra ciutat en animat teatre de aconteixements de la mes diferenta fesomía. Entre 'ls més principals desprès de las nou entradas de reys (1) cita-

(1) Son las següents:
1424, Alfons V.—1453, Joan II y sa esposa.— 1460, Ells meteixos y 'l primogenit Cárles.—1461, la Reyna Joana y Ferran lo primogenit.—1464, Pere de Portugal.—1467, lo Duch de Calabria.—1477, lo Duch de Calabria, fill del Rey de Nápols.— 1479, lo primogenit Ferran.—1481, la Reyna Isabel.

rém la sortida del conceller Desvalls general de l' armada de Cerdenya (1408); la traslació del cos de Sant Sever desde Sant Cugat á nostra Seu ab assistencia del Rey En Martí y sos fills (4 Agost 1405); l' estada á Barcelona de Sant Vicens Ferrer (Juliol 1409) qui feya aquellas prédicas á vuyt mil personas y professons á las que n' hi anavan vint y cinch mil; l' enterro de la Reyna de Xipre á Sant Francesch (1417) al qual hi assistiren tres reynas; las faustuosas justas reals que mantingué lo rey Alfons V (6 Agost 1424) pera solemnisar l' armament de la segona espedició á Napols; la ceremonia de posar la primera pedra del moll (2 Agost 1439) y l' enterro del Princep de Viana al que seguian mes de vint mil personas (5 Octubre de 1461).

Se compren que 'ls trastorns politichs no podian afavorir lo aument de las obras públicas; per aixó son escassas las d' aquesta época. Continuava la construcció de las murallas (1438); s' aixamplava l' enfront de la Diputació (1432) y s' adobava la Llotja (1483); se construía l' iglesia del Convent de la Mercé (1419) de Sant Antoni Abad (1444), de Jerusalem (1475) y altres.

La marina y 'l comers, no sufrint tant, seguiexen sa marxa progressiva. Se perfeccionan las institucions establertas, creantse la *Taula de cambi* (1401); formantse 'l reglament d' asseguransas marítimas (1435) y s' fundan companyias mercantils d' alemanys y saboyans y altres estrangers lo que prova 'l tráfech de la Ciutat.

Seguiren sortint de la platja estols de guerra propiament catalans, correguent encara 'l den Bernat de Vilamarí en 1467 per las mars de Llevant, ja casi del domini del turch. Empero á la fi del segle lo descubriment d' América y l' unió ab Castella vé á donar lo cop mortal á nostra antiga marina.

En arts é industria se fan obras com la cadira de plata de la Catedral, com lo quadro de 'n Lluis Dalmau (1445) y com la major part dels retaules que avuy admirém.

Las ciencias y las lletras sufreixen una revolució ab lo descubriment de l' imprempta. Barcelona fou la primera ciutat d' Espanya que l' adoptá, essent lo llibre primerament estampat la gramática llatina-catalana de 'n Mates, per Jòan Gherling alamany á 7 d' Octubre de 1468 (1) á expensas del prebere Pere Posa. Aquest estampá també personalment altres obras á Barcelona en 1482, 88 y 94, com ho feren Gil Romá (1480) Joan Rosembach (1493 y 95) y Pere Miquel (1483.)

En poesia trobém com á fet capdalt la restauració, pel Marqués de Villena, en temps de Ferran d' Antequera, del Jochs Florals de Barcelona que havia fundat Joan I; y caracterisa la prosa l' imitació clássica de que n' es un dels representants lo barceloní Francesch Alegre.

Lo succés mes important pera 'l progrés de las

(1) Conegudas son las discussions sobre l' autenticitat de la fetxa d' aquesta obra y la defensa que ab gran copia de datos n' ha fet darrerament D. Antoni de Bofarull.

lletras fou la successiva organisació dels estudis que hi havia en nostra Ciutat fins á 1450 (3 Setembre) en que n' Anfos V expedeix á Castelnuovo de Napols lo decret de creació de l' Universitat de Barcelona, que, confirmada per lo Papa, se inaugura lo primer de Juny del meteix any.

Hem indicat al principi que en aquesta centuria comensá la lluyta entre las antigas ideas respecte á soberanía real en sas relacions ab los drets populars, y las que novellament havian comensat á correr desde que l' estudi del dret romá, avivat per lo renaixement, trascendint de la llegislació civil á la política, havia mostrat á cada monarca l' imatje del poder cessárich com á ideal.

Aqueixas ideas, iniciadas clarament per los primers reys de la dinastía castellana, comensaren á estar en boga en temps de 'n Joan II y en completa privansa en lo de sos successors los reys Católichs.

Un altre poder venia també á obrir un portell á las llibertats de la terra. Lo Tribunal de l' Inquisició, que porta son orígen del segle XIII, se constitueix en com á institució permanent en tots los dominis espanyols, y ab tant de favor per part dels monarcas, que Ferran II li cedeix no res menys que son propi Palau major de Barcelona (1487), comensantse desde llavors un antagonisme entre 'ls poders locals y 'ls d' aquell Tribunal poderós.

DEL SEGLE XVI AL XVIII.

Segle XVI.—Al comensar lo segle XVI torna á ser Barcelona una simple ciutat més ó menys important dels dominis espanyols: deixa de ser la capital d' una gran nacionalitat.

De moment se veu visitada y honrada per un monarca, l' Emperador Carlos I, á qui estant á Barcelona se li participa l' elevació á aquella dignitat (1519).

Durant sa estada, alcansa la Ciutat una com renaixensa de l' antiga gloria y explendor, ab la continuació de grans festas com las verificadas á la Llotja (1533); ab espectacles com lo primer capitol de l' orde del tusó d' or (1519; l' entrada del

rey Francisco de Fransa presoner (19 Juliol 1525); y la partida de la expedició á Tunis (1533).

Després d' aquesta época, y en tot lo restant del segle, son contadas las vegadas que la visitan los demés reys austriachs (Felip II, 1568 y Felip III, 1589) y en cambi ha de lluytar continuament ab las armas de la lley, pera la defensa de sos drets, ja ab los Inquisidors als qui arriba á fer treure las cadiras que pera una festa havian fet posar á la Catedral (1561, 23 Maig), ja ab ergullosos capitans, com Joan Andreu Doria, á qui 'l Conceller en cap fa tancar lo portal de Mar perque volia entrar escoltat per una companyía d' *archeros*.

Aqueixa indiferencia, quan no oposició, envers los poders populars per part dels monarcas, mimva á aquells son antich prestigi, lo qual, unit als resultats de las revoltas del segle XV, dona orígen, per no poguerse reprimir, á que 'l bandolerisme se manifeste en aquesta centuria y en la següent tant poderós qu' arriba á constituir l' estat natural d' algunas encontradas catalanas. Barcelona, en mitj d' aqueix desgavell, representa 'l principi d' autoritat, puix d' ella surten las forsas que combaten aquella plaga social y en ella se fa sentir als *lladres de pas* tot lo rigor de la *desferra del carrer del Regomir*. (1).

Tant com lo poder civil de la Ciutat está en decadencia prepondera 'l religiós. La continua fun-

(1) Aguiló, M.—Cansoner.

dació d' ordes monásticas, la importancia del Tribunal del Sant Ofici, nos ho demostran.

Per axó, al pas que la obrería civil no oferia res mes que l' engrandiment de la Casa del Concell (1550); y lo de las murallas per la part de mar (1513); en la religiosa son nombrosas las construccions: la de l' iglesia de Sant Sebastiá (1507), reedificació de la del Palau (1542), construcció de la primitiva de Betlem (1555), de Sant Francisco de Paula (1589), del convent dels Angels (1561-62) Elisabets (1562), de Santa Teresa (1588-1608) y altres. En tals obras se manifesta la revolució que en l' art havia produit lo renaixement. Las unas conservan encara, pero ab mescla, l' estil gótich; altres son totas del estil neo-clássich; pocas se poden citar com á bona mostra del plateresch. Pera axó devem recorrer á la casa de Mossen Miquel Joan Gralla, mestre racional, qu' existí fins al present en lo carrer de la Porta-ferrissa. Aqueix edifici, ensemps qu' era l' admiració de tothom, provava la protecció que 'l Concell dispensava á las arts, puix, per concessió especial, disfrutava gratuitament del aygua necessaria pera son us. (1) Podém també conjecturar que seria notable la de 'n Dusay al carrer Ample, puix la dirigí lo famós escultor Forment.

Las glorias militars de Lepant, en que inter-

(1) L' obra de l' escala, anterior á la de la fatxada, era del célebre Damiá Forment qui treballá en la catedral de Huesca.

vingué la marina catalana ab en Lluis de Requesens, reverdiren per un instant los llors dels Marquets y Laurias, mes successivament aná confonentse lo nom catalá ab lo general de la nació en l' historia de la marina.

Hem indicat que ab lo descubriment d' América lo comers catalá, com lo de Génova y Venecia, havia sofert greu ferida. En efecte: per lo cambi repentí cap á Occident dels grans mercats, quedaren tancats los d'Orient, ahont, per altre part, dominava 'l poder del turch. A més, Espanya havia concedit la privativa del tráfech ab las Indias á Sevilla, y aixó feu que Barcelona trovés tancats tots los camins. Algunas disposicions se donaren, no obstant, pera veure de posar remey al mal qu' anava creixent, mes cap reeixí.

Com á dato curiós senyalarém lo de que, segons una junta feta á la Llotja en 1552, hi havia á Barcelona 146 mercaders matriculats.

Lo luxo mantingué bastant la industria en aquesta centuria extenentla á rams particulars, mentre las bellas arts tenian un Pere Albert Vila (1) célebre organista de la Seu (morí 16 Novembre 1582) de qui 's diu que venian professors de llunyas terras pera sentirlo.

Las lletras se difundiren mercés á l' importancia qu' anava prenent nostra Universitat, á la que

(1) Al citar lo moviment artístich y literari d' aquestas épocas en que la vida intelectual no estava encara agombolada á las ciutats, nos fixém principalment en los autors fills de Barcelona.

's construi l' edifici de la Rambla, posantse la primera pedra á 18 d' Octubre de 1536, y á las fundacions d' ensenyansa particulars: tal lo *Real é Imperial Seminari de Nobles* dit colegi de *Cordellas* (1538). Citarém entre 'ls autors d' aquest temps: Carideu qu' escrigué y publicá sas obras á Italia (1506-Napols); Boschá Almugaver (n. 1500 m. 1540) l' amich de Garcilaso, que tant influí en la literatura castellana; Francisco Calza autor d' un llibre sobre Catalunya; y l' historiograf Carbonell (m. 1517).

Per lo que acabém de veure podém deduhir que es aquest un verdader segle de transició. S' inicia la lluyta del poder real ab los furs de la terra: mes se manté en lo terreno de las ideas. La societat catalana, y en especial la barcelonina, conservant sas antiguas creencias políticas y sa fermesa de caracter, té com un pressentiment d' un trist esdevenidor.

La tempesta 's forma en l' atmósfera: mes la nau va encara ben dirigida. En la centuria á que entrém se desencadenarán los elements, y l' nauxer, després de mil esforsos, podrá salvarla per un moment, pera veurela prest estrellada en lo rocám.

SEGLE XVII.—Desde 'l cap del gran emperador havia passat la corona de la monarquía espanyola á la d' un rey, gran politich; y d' aquest arribá

en sucesiva decadencia á la d' un rey pobre d' esperit.

Aixís com per lo mancament de carácter l' intervenció personal dels monarcas anava mimvant, creixia la dels favorits los Lermas y 'ls Olivares, generalment incapassos, qu' havian de precipitar la nació á la ruina.

Tocáli á Catalunya ser la víctima de la funesta política del segon, qui exagerant, com sempre sol esdevenir, las ideas dominants en la Cort, entaulá desseguit en lo terreno dels fets la lluyta que fins llavors s' havia mantingut amagada. Lo Principat acceptá 'l combat, y 'l 7 de Juny de 1640, festa de Corpus, marcá 'ls preludis d' una guerra desastrosa.

La sort estava tirada: se convocáren Corts á Barcelona pera 'l mes de Setembre del meteix any. Allí, ab l' entussiasme que tots los cors sentian, enardit per la proposta del patrici Pau Clarís, se doná 'l crit de guerra pera defensar los drets y llibertats de la pátria.

Lo meteix any á 7 de Desembre entrava á Catalunya l' exércit castellá de vint y tres mil infants, tres mil cent cavalls y 24 pessas d' artilleria, esvahint tota la terra fins á venir á ser vensut al peu de Montjuich (26 Janer 1641.)

Als crits de la victoria, succehiren amarchs plants per la mort del pare de la pátria Clarís, que finá sos dias en aquesta Ciutat (27 Febrer 1641) y fou enterrat solemnialment.

Sol, davant de tot lo poder d' Espanya, 'l Prin-

cipat se tirá en brassos de la Fransa de Lluis XIII y de Richelieu; y Barcelona se convertí en una petita Cort ab la presencia de Vireys de l' alta alcurnia del Mariscal de La Motte, lo Comte d' Harcourt, lo Duch de Vendome y 'l Príncep de Condé.

Dotze anys durá la guerra, mes á la fi á 18 d' Octubre de 1652 entraren per pacte á Barcelona las tropas castellanas manadas per D. Joan d' Austria després d' un siti de catorze mesos; acabá la lluyta, sols momentáneament, puix tornaren á entrar los francesos en lo Principat fins á 1659 en que 's firmá la Pau dels Pirineus. No havia d' acabar aquí 'l martiri de Barcelona. En 1697, encesa altra volta la brega, posá 'l Duch de Vendome altra volta siti á la Ciutat, que 's rendí al incessant bombeig lo 15 d' Agost del meteix any, desocupantla á causa del tractat de Ryswick en 4 Janer de 1698.

Tant agitadas épocas no podian donar mes que decadencia en lo terreno civil, y per lo tant las principals festas que se celebraren foren religiosas; (notables entre ellas las de la Canonisació de Sant Ramon de Penyafort, y las de l' Inmaculada Concepció en 1618), com ho son los monuments públichs que 's construiren: las iglesias y convents de Santa Mónica (1626) Trinitaris (1632-39) Bonsuccés (1626) S. Gayetano(1632) Betlem (1681-1729) etc.

Lo més delirant barroquisme s' havia apoderat del art que sols tenia contats intérpretes. Pere

Blay en la casa de Diputació, en la creu del Port (1612) y en altres obras á Tarragona, es un oassis en mitj d' aqueix desert del mal gust.

Altre de las obras que no s' havia abandonat era la del moll que s' allargá en 1693, y axó 'ns diu que la Barcelona mercantil feya cara á sa mala sort, que la portava á reclamar energicament á la Cort pera que la protegís, aprovant la formació d' una gran companyia de crédit y navegació.

L' industria havia anant mantenintse puix encara 's contavan 76 oficis matriculats.

L' importancia que la vida de ciutat prenia per motiu de l' inseguritat creada á fora per las guerras, feu aplegar á Barcelona un gran nombre de literats y artistas que formaren aquí un verdader centre. Entre 'ls prosistas privá la ciencia política y l' historia, distingints' hi Fra. Gaspar Sala, Bruniquer y Feliu de la Penya; y 'ls poetas formaren un cicle literari important per conrear encara la llengua catalana. Figuraren en èll Vicens Garcia, Fontano (1), Queralt, Torres y Massanés. A finals del segle se fundá la *Academia*

(1) Lo Dr. D. Salvador Mestres, Pbre., en lo t. II de las *Memorias de la Real Academia de Bonas lletras* (art. *Curiositat catalana)* intenta revindicar á favor de Francisco Fontanella la gloria de *Fontano* autor de la *Tragicomedia pastoral de amor, firmesa y porfía* ab sa *lloa, ball* y *entremesos* y del poema dramátich: *Lo Desengany*.

Nosaltres, podem avuy probar per primera volta, la certitut de la presumpció del Dr. Mestres ab l' existencia, precisament en lo meteix Arxiu de la Academia, de dos volums de *Varis*

dels Desconfiats mare de l' actual *Real Academia de Bonas Lletras.*

Malgrat la decadencia de las arts vingué á donar nova vida á la pintura lo célebre Viladomat fundador de la veritable escola catalana, quan ja la centuria tocava á sas darrerias. (1)

Fixantnos ara en la fesomia general de Barcelona en aquesta época hi notarém respecte als anteriors segles cambis notables en las costums y usansas, en los trajos y en los edificis. (2)

Los carrers mostran més al exterior la vida industrial. Los magatzems y las botigas han aixamplat llurs portas y tenen més en ostentació las mercaderías fabricadas.

Al costat dels antichs alberchs d' estil gótich s'

manuscrits, ahont ab lletra d' aquell segle hi ha las obras poéticas del *Fenix catalá, Francisco Fontanella.*

Tant curiosos com ignorats volums contenen, á més de treballs d' altres autors castellans y catalans, gran nombre de poesías de Fontanella religiosas, amatorias y varias. Totas las composicions d' aquest autor, fill del célebre jurisconsult, son de primer orde y mereixen ser conegudas pera honra de las pátrias lletras.

(1) En l' indicat poema *Lo Desengany* de Fontanella, volguent Vulcano retratar l' hermosura de Venus, diu:

«Vingan colors y pinzells
«vingan Ros, Arnau, Ripoll,
«Casanoves y Cuquet;
«y per millor retratarla
«o! qui en aquest punt tingués
«de Guirri lo colorit
«la destresa d' Altissen...»

Sens dubte se refereix l' autor á pintors coetanis de que cap noticia 'ns ha restat.

(2) Pera la descripció que segueix veginse los registres de bandos del Arxiu Municipal pertanyents á aquesta centuria, especialment los dels anys 1639 á 1658.

hi han fet novas casas, ahont una arquitectura completamenta diferenta, més faustuosa si menys elegant, vol dominar ab sas llampantas galas. L' ornament interior te tirada á sortir á l' exterior, y per axó 'ls mestres pintors cortiners (1) vessan son enginy en los enfronts de las casas pintanthi paganas alegorias embolicadas ab fragments arquitectónichs. La animació que hi regna diu encara ben bé l' importancia de Barcelona. Tant prompte 's topa ab la pessada carrosa de cerimonias d' un bateig ó comitiva oficial, com ab l' envellutada y clavetejada llitera de la dama que va á fer sas visitas, ó ab las carretas de tráfech. Los enfeynats missatges, que portan blat á moldre ab l' albará de permís posat al barret, fan lloch als bastaixos y s' esllavissan per entre las récuas que, fent sonar los picarols, son conduidas per los aixerits traginers ab son capotillo y calsons, barretina, daga á la faixa y xurriacas en ma. Aquí l' estudiant pobre passa á fer la capta; allá el doctor montat en sa mula, va á veure algun malalt: los pagesos cantan la volateria que venen á bon preu, y mes lluny la gent corra adalerada pera escoltar lo pregó que fá 'l cabo mestre de trompetas ab sos companys.

Al diumenje cessa tot treball y ni'ls cirurgians

(1) Los pintors se dividian en dos classes: pintors *cortiners* ó sia de parets y pintors *retaulers* que comprenian los dauradors, estofadors, esgrafiadors y encarnadors. Desde antich havian format una sola confraría, mes en lo segle XVII se separaren los segons, formant gremi á part ab ordinacions fetxadas en 1 de Febrer de 1650 aprobadas per los Concellers.

poden fer barbas. Lo matí se destina á las prácticas religiosas; solzament de las dotze en amunt se pot jugar en los triquets, situats desde 'l portal dels Escudellers fins á la Drassana, á *mall*, *argolla*, *billes*, *pilota* y *arquets*.

En las plassas segueixen los tradicionals mercats. En la del Blat hi ha 'ls grans y las llegums; las barracas del vi son á la plassa del meteix nom ó á la platja de la mar; en lo Born se venen especialment los formatjes y matons; las carnicerías están estesas per tota la Ciutat y son abastidas per los escorxadors de la plassa dels Cabrits. Lo Mostassaf y 'l Administrador de las plassas regulan severament aqueixos mercats, tendint á prohibir la revenedoria y afavorir als pagesos y venedors de primera ma. Per això als segons se 'ls obliga á tenir senyaladas llurs mercaderías ab una bandera, y no hi falta al portal de llurs botigas la post ab la llista dels preus dels queviures firmada per lo Mostassaf.

Ja no corran aquells juheus que tanta activitat donavan á l' industria. Sols los esclaus negres ó turchs se veuhen á voltas seguint á llurs senyors.

Los venedors ambulants han anat á fer parada en punts determinats. Los pellaires ó revenedors de roba los trobareu ara á las voltas dels Encants.

Com si la abigarrada eflorescencia del barroquisme hagués trascendit al reyalme de la moda en los vestits, se vehuen aqueixos embargats ab una superfluitat d' adornos, que representan lo que en arquitectura los enrortolligats fullatjes des-

sota 'ls quals s' amagan las líneas generals de la construcció. Tot son passamanerías, galons, puntas d' or y de plata guarnint las *ropillas,* los *coletos* y *valons* de las telas més ricas, com brodats d' or y plata, seda, spoli y llama d' or y plata; sombreros ab plomas; bandas y faixas de seda. Aqueixos articles han de ser fabricats dintre Catalunya y Comtats de Rosselló y Cerdanya, puix está severament prohibida l' entrada de géneros extrangers.

Las diversions tenen també un carácter més públich y general. Una institució nova: lo teatre, ha vingut á ferse seva la classe aristocrática en especial, que assisteix á la comedia quan s' escau á venir á Barcelona algun autor ab sa companyía. Los elegants barcelonins eran, com los d' ara, molt aficionats á concorrer al vestuari y tablado, de lo que se seguian á voltas dissensions ab las Autoritats. (1)

Las meteixas bregas políticas y militars, que donan color dramátich al segle, afavoreixen ó motivan la celebració de festas extraordinarias y sump-

(1) «A 4 de Agost 1656: lo dit Sr. Virrey ana en persona á «Casa la lleona y digue als Cavallers que sabia parlaven en des«servey del Rey y que parlave en general y que mirassen de lo «que parlarian que los sabria fer posar lo cap als peus y que si «noy volian anar á la Comedia que noy anassen. Aso nasque «que Adrian Autor torna a representar al primer de Agost y dit «Virrey mana al Veguer no deixas entrar persona alguna al «vestuari ni tablado y los Cavallers se picaren y digueren algu«na cosa y noy anaren.»

DIETARI existent en la Biblioteca del jove é ilustrat catalanista D. Albert de Balle y de Rubinat, Marqués de Vallgornera.

tuosas. Las entradas y sortidas de Vireys, que son sempre 'ls principals personatjes de las Corts d' Espanya y Fransa, especialment en la llarga temporada en que aquesta domina á Catalunya ahont enviá las més notables figuras que tant poeticament nos presentan los historiadors y novelistas de la nació vehina, forman lo primer terme del quadro qu' allavors nos presenta la Barcelona pintoresca.

Expléndits eran, segons llegim en las apuntacions d' aquell temps, los saraus á la sala del Borboll, á Llotja ó á la Sala del Rey de la Diputació, ab llurs variadas dansas; ab las momerias en que hi prenian part las quadrillas formadas per parellas de solters y casats; ab los torneigs dels cavallers armats de cuyrassas y celadas, y ab las abundantas *colacions* ó refreschs.

Los bateigs dels fills de personas principals també motivavan lluhidas festas; essent notable principalment lo d' un fill del Virey Comte d' Harcourt (1647) á qui apadriná la ciutat posantli 'l nom de *Ramon Berenguer*, celebrantse ab extraordinari explendor y ab cavalcada al Born nomenada *La entrada de la Emperatriu d' Alemanya* (1).

(1) Del DIETARI abans citat, propietat de D. Albert de Balle, copiém la relació d' unas festas per consemblant motiu, per la especialitat de ser marítimas. Las feu fer lo Duch de Veraguas.

«Als 27 de Juliol (1690) lo endema de la Sta. (Anna) y la feu a la General despanya per la nova avia tingut de que sa muller li avie parit un fill o filla. Estave dita Galera acostada tot lo que

Las Carnestoltas ab son moviment de máscaras (quan no las prohibia 'l Virey ó la Ciutat), las encamisadas á la nit y lo córrer de llansas y d' estaferms, donan al segle una exagerada brillantor qu' es com la darrera flamarada d' un foch que 's va á apagar.

Dintre de las familias s' hi reflexa també. En las reunions domina un ceremoniós conceptisme en las conversas, y un afectat galanteig en las diversions. Están en boga las tragicomedias pastorals, y los balls alegórichs en que surten totas las deitats del vell Olymp, y 's llegeixan y recitan poe-

pogue davant la Capella de mar, aont avient fet un pont para poderi entrar, y la avien molt ben composta ab unes fustes que tenien desde la popa fins al arbre mestre, y se forma una espaciosa sala cuberta dit sostre de catifas y moltas almoadas, banchs y cadiras, y moltas almoadas que se forma un estrado molt ben adornat; y com dit General no tenie sa muller, convida la Governadora de la plasa, á Misre. la Virreina y tota la noblesa de Sres. que com veren que assistia la Sra. Virreina anaren las demes Sres. a dita galera; y fou la festa que se representa una comedia, ab molts balls y saynetes, los dona una grandissima merienda de molta confitura, diferens aiguas garapenyadas, y xeculate, ab gran grandesa. Estaven los soldats de les galeras al arenal tots afilerats, ab sos mosquets y axí com anaven entrant las damas a la galera anaven donant una xuriada de moscateria y des del Portal de mar fins al Cap del moll, una filera de graellas, que apareixia molt be en la nit. Comensa dita festa a las 7 de la tarde y acaba á las dos de la matinada. Estave rodada dita galera de atxes que ni auie unes 24. Lo portal de mar estigue ubert tota la nit, y va aver un concurs tant gran de gent mes que may se agues vist, noy va aver ninguna cosa sino molta quietut del que se desenganyaren que noy avia ninguna persona que portes ninguna intencio danyada com avien algunes males persones informat a Sa Ex.'»

sias plenas de pinturas de la venturosa Arcadia fetas ab los més esblaimats colors.

La poesia regnava aixis meteix en totas las festas de carácter académich ó religiós ahont no hi faltava 'l respectiu certámen ab los premis de décimas, octavas, romanços y sonets en llatí, catalá y castellá, censuradas las composicions pel *vexamen* que, encarregat á un poeta de nom, alsava sens compassió lo fuet de la crítica contra autors y obras en mitj de tiradas de versos jocosos, ab barreja de llatí macarrónich pera fer mes *graciosa* la crítica.

En res havian desmerescut las funcions religiosas en lo segle de que parlém, puix continuavan fentse ab tot lo esplendor ab que sempre s' havian celebrat. Las principals eran las professons y entre ellas las de Corpus, la de Sta. Madrona per pregarias ab motiu de sequedat ó contagi, la de Sant Sebastiá, Sant Francisco de Paula, etc. Pera estas cerimonias s' oferian á voltas premis als mellors adornos de creus, tabernacles y dels altars que pel camí 's posavan, y en aixó agotavan son enginy los escultors y 'ls pintors retaulers. No hi faltavan á las professons lo Virey ab son Concell Real, los Diputats y 'ls Concellers ab los indispensables ventalls daurats y platejats que feyan ab rara perfecció los mestres oripellers; los gremis y confrarias ab llurs banderas; aixis com los Convents y Comunitats en orde ja estatuit, que donava no obstant lloch moltas vegadas á disputas y abstencions. Quan las festas religiosas eran mes

solemnes era quan s' esdevenia un gran aconteixement pera la Cristiandat, ó pera la Provincia, tal la canonisació d' un Sant fill de la terra, puix allavors en l' iglesia titular se deyan durant una llarga série de dias solemnials oficis ab sermó que pagavan respectivament las distintas corporacions interessadas en son lluhiment.

Eran las dos plagas de la centuria lo *morbo* y las guerras ab Fransa contra Castella y ab Castella contra Fransa. Pera prevenir la primera la *dotzena del morbo*, junta nomenada al efecte, dictava sas disposicions, entre las quals ocupava 'l primer lloch la de «netejar las conciencias de vicis y pecats», y venia després lo traure tot comers ab las vilas y llochs atacats; l' aislament dels contagiats y llurs servidors dels qu' estavan sans; la netedat en carrers y plassas; privar las escolas y custuras, aixis com las crias de cuchs de seda per la mala olor que feyan, y 'l regar las hortas ab ayguas brutas y altres que seria llarch de dir; recompensant la Ciutat als Doctors, cirurgians y llurs fadrins que venian á prestar llurs utils serveys, ademés dels salaris, ab ricas *cadenas d' or*.

La guerra, si bé tant terrible com lo *morbo*, dona, en cambi de sos mals, alguns elements de vida á Barcelona. Los exércits qu' han passat á ser permanents forman part de son vehinat ahont s' hi troba una nova classe: *lo soldat*.

Aquí, amés de la guarda del Virey, hi ha tropa de gent castellana y napolitana, de francesos y alsacians y suissos y d' altres diferents nacions, ja

qu' es molt variat lo conjunt d' aquells exércits compostos la major part per aventurers, entrant y surtint uns y altres segons las vicissituts de la guerra.

Barcelona posa també á las finestras de Casa la Ciutat ó á la Diputació bandera d' allistament pera formar companyias y tercis d' arcabussers, piquers, moscaters y fusellers, comanats per los caps d' esquadra, los sargentos majors y 'ls mestres de camp, elegits aquets últims pel Concell ó Diputació. També s' allista cavalleria, nervi molt principal en aquella táctica, y 's vehuen per la Ciutat, que celebra molt sas fetas, las companyias de Micalets ab la camisola vermella, los tres pedrenyals, xarpa y carabassa, esperdenya y barretina.

En las entradas de gent armada despres de setjes ó per refors del exércit amich los espectacles que presenta Barcelona son dignes del pinzell d' un gran artista. En élls hi figuran en primer terme los Princeps y 'ls capdills ab lo nombros séquit de cavallers y de companyias de tota classe d' armas, y fereixen tant sos vius matisos l' imaginació de nostres passats que 's delectan en consignarho ab tots llurs detalls (1).

(1) Veus aquí la descripció que fa l' anónim autor del Dietari ja citat de l' entrada á Barcelona del Príncep D. Joan d' Austria, despres del siti posat á la Ciutat, lo dia 13 d' Octubre de 1552.

«Al Portal (de Sant Antoni) estava guarnit ab sent Catalans y luego entra dotze y una la guarniren de Espanyols y marcharen

Eternal contrast lo de las cosas humanas: venian aqueixos aconteixements despres dels bombeigs, los estragos de la lluyta, los avalots y sometens que feyan refluir sobre Barcelona tots los mals perqué passá allavoras Catalunya, sufrint-los la Ciutat ab lo dolor de mare mes ab exemplar constancia.

Pera aqueixos perillosos tranzits contava ab lo coratje de tots sos fills que corrian á las mu-

los Catalans y comensaren entrar las companyias Espanyoles, puijant las primeras per muralla enves lo portal dels Tallers, y anaren als baluarts a posar sas guarnicions y al Portal de mar y los altros marcharen al baluart de Sta. Madrona Dresana y demes puestos, despres entra la Cavalleria y una Companyia entra ab las espasas nuas y dretas, y despres de entrada la gent de cavall, comensa entrar los Cavallers y gran tropa dells ab molta gala y lindas libreas, y en lo mitg dells venia lo Sr. Don Juan de Austria, Prinsep de Espanya, ab quatre trompetas davant vestidas de domás vert ab faixas de or molt adornats, y su Alteza anave ab cavall negra tafatans á la clina blanchs y verts y ell ab vestit vert cubert de brodadura de plata á modo d' escata de peix molt corios, sombrero negra y plumas verdas, fent mil cortesias á tot lo mon, ab la risa á la cara, lindo moso, blanch y ros, ab un poch de boso que sols li comensa apuntar; pasa per lo carrer del Carme, Boters y entra per lo portal major de la Ceu, ont lo isqueren á rebra lo Capitol y Consellers ab cantoria cantant lo Tedeum Laudamus. Pasa per lo mitg del Cor, y anave en son costat lo Pare Oller de Sta. Catarina, y munta al Altar major per la part de la Sacristía y li posaren lo estrado de vellut carmesí davant lo altar, ont se ajenolla, y feta oració passá per láltre part y baixá á Sta. Eularia, y lo dit Capitol y Consellers lo acompanyaren afins la porta, y torná muntar á cavall y aná per la Boria y carrer de Moncada, Born y carrer Ample dret á la casa dels Duchs de Cardona devant St. Francesch, ont li tenien aquella posada y antes no arribás en ella li posaren una companyia de soldats á la porta per los carrers entrant li cridaven totom mil alabansas.»

rallas aixís que sentian la campana d' alarma. Al efecte de la mellor organisació de las forsas, la Ciutat estava dividida en quatre *quartos* ó districtes que tenian son punt central en la Font de Sant Jaume, en la plassa d' aquest nom, y 's nomenavan de Sta. Maria, de Sant Miquel, del Pi y de Sant Pere. Los homens útils de cada hu d' aqueixos quartos formavan un *terci*, dividit en companyias per confrarias, gremis, comunitats y convents. Las murallas, per sa part, estavan convenientment artilladas y contava la Ciutat ab companyias d' artillers dirigidas per un *Mestre* que per oposició havia guanyat sa plassa. A voltas també la gent de cada *quarto* separadament era cridada á tenir que trevallar en adobar los murs y terraplens que tants esboranchs sufrian en aquellas continuas lluytas.

Quan aquesta era mes encesa y temia Barcelona veures atacada, cridava al vehins de tots los pobles que l' envoltan, y 'ls aplegava en lo claustre de Sta. Catarina ahont en presencia d' un Conceller se tractatava lo mes avinent pera la comuna defensa.

No es estrany, donchs, que 'ls sitis de Barcelona sigan memorables en aquest segle, y que en lo següent sa perfecta organisació fassa d' ella lo derrer baluart ahont se defensa la llibertat catalana.

SEGLE XVIII.—Hem arribat ja al últim grahó

qu' hem de devallar pera trobarnos ab lo dolorós espectacle de la mort de la Catalunya autónoma.

Com duas voltas ja en l' historia de la terra, lo cambi de dinastia es un aconteixement trascendentalíssim pera las institucions del pais y fatal per éll en últim resultat.

Ara es francesa la que ve á sustituhir á l' austríaca extingida ab lo rey Cárlos II, y es precisament la nació vehina ahont més en boga están las ideas que fan antiténtichs la autonomia de Catalunya ab lo poder real.

Se senta al trono d' Espanya Felip V, abans Duch d' Anjou, net de Lluis XIV. En 1701 vé á Barcelona, seguint la consuetut, pera jurar las lleys de la terra, y ja en 1705 desembarca l' Arxiduch Carlos d' Austria aclamat rey d' Espanya per la gran Aliansa, y casi sens resistencia entra á Barcelona que té totas sas simpatías y que en nom del Principat felicita al restaurador de sa llibertat.

En l' any següent 1706 Felip en persona sitiava la Ciutat en la que hi havia Cárlos d' Austria. Aqueixa volta la sort li fou contraria. L' amatent socors de l' esquadra aliada obligava á Felip, en 12 de Maig, á empendre una retirada desastrosa á Fransa.

En 1713 era altre la situació del Principat: son ay de dolor cridava al Gran Saló de Sant Jordi del Palau de la Diputació als Brassos generals pera resoldre la pau á mercés del vencedor Felip, ó la guerra sens esperansa. Després de solem-

nes discussions, la proposta de guerra del estament real ó popular es aceptada, 's y proclama en la matinada del 9 de Juliol.

No podia ser més á temps. Lo 13 del meteix mes havia comensat lo bloqueig lo Duch de Populi, que 's convertí en un siti rigurós quan Berwick, lo primer capitá de la época, se posá á dirigir los 40,000 homens que ab 130 canons hi havia davant de Barcelona.

Prou cantada ha sigut per poetas y descrita per historiadors la lluyta homérica dels darrers jorns del siti de Barcelona en 1714. En la matinada del 11 de Setembre, 40 batallons y 80 companyias de granaders pujaren al assalt, y la resistencia heróica que hi trobaren recorda encara, com recordava als estrangers (1), los noms de Sagunto y de Numancia.

Ferits lo Conceller en cap Casanova y los generals Villarroel y Ramona y la major part dels combatents, no hi hagué mes remey que la rendició que ab una sombra de capitulació se verificá: lo 12 de Setembre á las darreras horas de la tarde entravan al fort de Monjuich los sitiadors, y pochs dias després ocupavan la Ciutat.

No 's feren esperar las consequencias de la cayguda. En lo meteix mes (dia 15) doná Berwick los decrets de disolució de la Diputació y Concell de Cent, sustituintlos, segons lley de Castella, ab duas corporacions denominadas: *Administracion*

(1) Coxe. España bajo el Reinado de la casa de Borbon.

de la Ciudad de Barcelona y *Real Junta Superior de Justicia y Gobierno.* Lo 16 se verificá la entrega de poders dels antichs als nous magistrats, y 'l 18 entrá suntuosament á la Ciutat lo Generalissim.

Comensaren després las persecucions y las disposicions restrictivas que acabaren ab tot lo que representava á la vella Catalunya.

En 1716 lo Decret de *Nova Planta* vingué á modificar nostres Tribunals de Justicia, instituintse la Audiencia ab la forma qu' en Castella.

Si bé després semblá que 'l Principat quedava dominat enterament, no deixá per aixó de covarhi algun caliu de la passada foguera, puix hi ha noticia d' un document ab lo qual en 1736 se representá á Jordi II de Inglaterra, pera que recordés las promesas que sa nació havia fet á Catalunya.

Los regnats de Fernando VI y Cárlos III acabaren d' apagar lo foch politich, y allavors nostre poble s' afanyá en buscar un consol en lo treball tant sabiament fomentat per aquells monarcas.

Ja molt entrat lo segle una momentánea perturbació en la vida tranquila de Barcelona vé á mostrarnos l' estat de las opinions. Tal es lo célebre *rebombori de las quintas,* succehit lo 4 de Maig de 1773, en que 'ls joves que devian entrar á soldats se resistiren passivament á ferho per medi de sorteig ja que fins llavors, y molt temps després, se feu en forma d' allistament. Encar que sens trascendencia aquest succés, las queixas que

elevá á la Cort l' Ajuntament, pera que 's fes cessar la animàdversió entre la tropa y 'ls paisans, nos dihuen ben clar que 's conservava encara fresch lo recort de 1714.

En un segle com aquest poch podia fer nostra pátria en punt á monuments públichs sinó fos, obligada per la forsa, la Ciutadela (1715) ab tota sa fredor militar, y algunas iglesias: Sant Agustí, Santa Madrona (1718-23) y 'l Sant Esperit, que venian á reemplassarne altres d' enderrocadas per la guerra.

Menester era que passessen los anys pera que s' emprenguessen construccions com l' iglesia de la Mercé (1.ª pedra 1765) y la Llotja (comensada en 1772 per l' arquitecte Joan Soler) costejada per la may prou llohada Junta de Comers, institució qu' ella sola ompla l' historia artística, literaria y mercantil de Barcelona en aquesta época. Fundada per Fernando VI en 1758 y ratificada per Cárlos III. en 1763 ab l' objecte de fomentar tots los rams de l' activitat del pais, ab lo dret de *periatje* per medis, y per fi 'l enaltiment de Catalunya, la veyém empendre sa tasca ab tant d' entussiasme qu' estableix desseguit cátedras de bellas arts, d' industria y d' agricultura; dona pensions á artistas pera anar á estudiar á l' estranger; favoreíx la publicació d' obras; ne costeja d' altras com las *Memorias* sobre nostra marina y arts d' en Campmany, y es en fi lo verdader despertador del esperit catalá.

La vitalitat d' aqueixa corporació nos diu tam-

bé que 'ls comerciants é industrials del segle passat no devian desanimarse pera 'l esdevenidor.

En 1746 un catalá, D. Joan Pau Canals, després baró de Vallroja, establia aquí la primera fábrica d' indianas, y en 1779 se contavan á Barcelona uns 30,000 homens de gremi, 25 fabricas d' indianas ab 18,000 personas empleadas, y 12,000 donas que feyan blondas, puntas, etc.

Amés de l' industria de teixits y pintats floreixiantne altres de especials, com la de fundició, en que 's feu un nom Joseph Barnola qui va fondre la campana Honorata en 1763 (destruida deu anys després per haver tocat á sometent en lo rebombori de las quintas) y estava molt avansat en la fundició de canóns. També era notable en aquest ram la de caracters d' imprempta que hi havia en lo Convent de Sant Joseph, la qual se considerava de las mellors d' Espanya, com ho prova 'l que Cárlos IV li donés lo títol de *Real* en 1800.

Las arts bellas, ben iniciadas al comens del segle ab Viladomat y 'ls Tramullas sos deixebles, obtingueren gran vol ab motiu de la protecció de la Junta de Comers, essent notables en pintura 'l vigatá Montanya y Flaugé; y en grabat Pere Pascual Moles primer professor de l' escola de Barcelona y mestre de aquell ram del art á Espanya.

En música 's delitavan ja los barcelonins d' aquells temps en las óperas que 's cantavan en lo teatre de Santa Creu, que s' havian inaugurat, que sapiguém, quan la entrada de la Reyna Isa-

bel de Brunswick esposa del Arxiduch Cárlos.

La fundació de casi totas las actuals Academias en la centuria que tractém, ço es, la de Bonas lletras restauració de l' antiga dels *Desconfiats*, la de Ciencias naturals y arts, la de Medicina y cirurgia, la de Jurisprudencia, la del Colegi de Notaris públichs de número, etc., contribueixen alt grau á que apareguen gran nombre d' homens de ciencia.

Los botánichs Salvadors; Carbonell y Bravo (1768-1837) primer catedrátich de química aplicada á las arts de la Junta de Comers; Cárlos Gimbernat (1768-1834) que pertenesqué á aquella pléyade de metjes que 's dihuen Virgili, Masdevall, Gimbernat (Antoni); é Ignasi Lacaba (1775-1814) que feu ab en Bonells lo célebre «Curs complet d' anatomia;» son los savis barcelonins més ilustres de l' época; devent citar entre 'ls literats Anton de Bastero (morí 1737) erudit autor de la *Crusca provenzale* (Roma 1724); Capmany, lo clássich escriptor, é historiador eminent (1742-1813); D. Pau Ignasi de Dalmases y Ros primer Cronista de Catalunya que si be morí en 1718 treballá molt activament pera que com l' anterior poguém colocarlo en aquest segle; lo poeta catalá Eura; y 'ls famosos catedrátichs D. Joseph Finestres (1688-1777) y germans Dou que fan ilustre l' *Academia* de Cervera.

Encara, donchs, que Barcelona en lo terreno polítich ho hagués tot perdut, en l' económich, artístich y literari havia sabut traure profit de la

calma que en l' interior regná en tota la centuria.

Ab lo meteix esperit catalá (amagat tant sols pera una lleugera tinta de despotisme) que 's traduhí en la perseverancia en usar la llengua y las costums, especialment entre las classes menestrals, estava preparat pera que, al entrar en la nova era que portava 'l XIX[é] segle, ressuscités ab gran alé á la vida de la civilisació moderna.

SEGLE XIX

(1800 á 1839.)—Obra la porta al present segle la grandiosa apopeyá espanyola de la guerra de l' Independencia. La nació, abandonada per sos reys que havian fet abdicació de llurs drets, sostingué contra tot lo poder del Emperador una lluyta heróica, en que Catalunya té las gestas del Bruch y Gerona, y Barcelona mártirs de la pátria que 's dihuen Gallifa, Pou, Massana, Navarro y Aulet.

Órfana la Península de capithost, se vegé entregada á sí meteixa, y encara qu' una Junta representava 'l Gobern central, com s' havia hagut de retirar á las provincias del mitjdia, las del nort, pera combatre al enemich, se constituiren en una

especie de estats units ab llas federatiu, trayent dels esborrats recorts histórichs que encara conservavan, los exemples pera animarse en la desgracia.

A Catalunya, com á la que més temps havia guardat son carácter de nació, li fou la guerra un poderós reactiu que la despertá del somni en qu' estava, y en la espontaneitat ab que aixecá sos sometens, y ab la organisació de forsas com lo batalló d' *Almugavers*, demostrá que 'l dit misteriós del geni de la renaixensa li havia tocat al cor.

Mentres tant, en 1812, se reunian á Cádiz las Corts que anavan á donar á la Monarquia sa primera Constitució. Difícil y estranya era la situació de nostres llegisladors: d' una part tenian la tradició parlamentaria espanyola com á un ideal que seguir; y d' altre part llur educació francesa 'ls tirava irresistiblement á las ideas qu' havia esbargit la gran revolució política de la nació vehina.

Duas corrents lluytarén, donchs, que representavan las tendencias á aquells dos ideals, distingintse 'ls diputats catalans en abogar per la primera.

Dominá, no obstant, lo filosofisme francés, y de la poca armonia ab que surtí la Constitució de 1812, no 'n podia naixer una época de tranquilitat En efecte: en 1814 entra Fernando VII, y cau desseguida, no solzament aquella constitució, sinó tot gobern perlamentari: se restableix l' any 20, y torna á caure 'l 23.

Mort lo rey en 1833, deixant hereva del trono á sa filla Isabel II, que, apoyantse en los partits lliberals s' ha de defensar del pretendent Carlos, son oncle, á qui fan costat los absolutistas; y comensa desde llavors la guerra nomenada dels *set anys*.

En 1835 se publica l' *Estatut real*, que representa las ideas més templadas dintre de la doctrina lliberal, y comensa llavors pera Barcelona una série de ***bullangas*** de que 'n son eterogéneas causas la divisió dels partits lliberals en moderats y exaltats, las represalias de la guerra, y las cuestions económicas é industrials que tant han afectat sempre al Principat.

Las terribles conmocions populars de la crema dels convents (25 Juliol 1835); la mort del general Bassa, seguida de la destrucció de la primera fábrica de vapor qu' en nostra Ciutat s'havia establert, y la proclamació de la Junta en lo meteix any; los assessinats dels presoners carlistas y las manifestacions en sentit avansat de la Milicia, á las que ve á calmar lo restabliment de la Constitució del any 12; donan á la Ciutat comtal un aspecte sinistre, y demostran las sordas corrents que dominavan nostre poble; recordant, instintivament, uns las llibertats antigas, altres l' orde y las tradicions; sense que com als passats temps poguessen armonisarse abduas tendencias.

Se compren que tot aquest periodo de continuats trastorns, aumentats per la febre groga del any 21, res podia donar de bó á la marxa de la civilisació en Barcelona.

Las festas de caracter religiós del Beato Oriol (Juny 1807) y de portar y tornar á sa montanya la verge de Montserrat (1823-24), y áltres de caracter civil com l' entrada de Fernando VII en 1827, sols serveixen pera revelar l' anulació de tot gust artístich.

Per lo que respecta á obras públicas res se fá, esceptuant alguns edificis religiosos, com l' iglesia de Sant Felip Neri, (1806) la del Roser (1800-1803), lo Convent de Sta. Madrona duas voltas reedificat, y altres de menys importancia. En cambi la destrucció es inmensa: Sant Jaume enderrocat en 1823, y, en l' infaust 1835, la destrucció de Santa Catarina, Sant Francesch y altres obras d' art representan una pérdua que may plorarém prou.

En 1829 prengué aquí gran aument l' industria cotonera y 's plantejaren fábricas en abundó dintre y fora de Barcelona. La d' en Bonaplata, Vilaregut y Rull fou la primera que hi establí á Espanya la forsa del vapor. Aqueix avens sufrí momentaneament un contratemps per haver sigut cremada la fábrica en 1835, segons hem indicat.

Dos fets d' importancia respecte al porvenir del treball devém també senyalar. La Reyna Gobernadora, en decret de 20 de Janer de 1834, extingí las facultats privativas que en materia de treball tenian los gremis, y encar que 'l següent any s' intentá á Barcelona reorganisarlos, no tingué efecte 'l pensament.

Es l' altre succés l' inauguració de las exposicions d' industria y arts que trobém ja en 1822, com sempre, á Llotja, y 's continuan en 1825, 1826 etc.

Una industria especial, la de conduccions, realisa un gran progrés ab l' establiment, per primera volta á Espanya, d' una línea de diligencias de Barcelona á Reus en 16 de Juny de 1818.

Lo móviment cientifich de Catalunya se concentra aquí per rahó de la guerra. A Barcelona 's fan aplicacions tant útils com la del gas (per primera volta á Espanya) en una de las classes de la Junta de Comers l' any 1826 baix la direcció del Dr. D. Joseph Roura, catedrátich de Química.

Al costat de savis com aquest, se fan un nom lo náutich y astrónom Canyellas, l' erudit Salvá, lo naturalista Carbonell, y sobre tots Domingo Badia y Leblich, fill de Barcelona, (1767-1818) qui realisá aquell famós viatje per los paissos del nort de l' Africa de 1803 á 1807.

La reacció política en sentit expansiu de 1821 fa renaixer l' antiga Universitat barcelonina, inaugurantse ab gran solemnitat l' any següent; emperó, vingut l' any 23, torná á portarse á Cervera. Malgrat aixó, l' Ajuntament perseverá en sa idea: en 1835 obrí catedras de Dret, en 1836 un *Estudi general* á Sant Felip Neri ab varias assignaturas, y per fí en 1.er de Setembre de 1837 vingué la desitjada orde pera convertirlos en Universitat, verificantse en 18 de Octubre la solemne instalació.

La literatura fou, sens dubte, la qu' estigué mes ben representada en aquest periodo, en que 's comensá 'l gran moviment históricli-literari cap á las puras tradicions catalanas, donant orígen á la actual renaixensa.

Los erudits Ballot, Labernia y Torres Amat y altres treballavan pera restaurar l' antigua llengua y literatura de la terra, y Aribau, qu' havia publicat en 1817 sos «Ensaigs poétichs» junt ab Lopez Soler, Cabanyes lo mateix Torres Amat y altres, tenian son echo en l' *Europeo*, periódich que iniciá la restauració del bon gust, decantantse cap al poétich romanticisme alemany, quan encara no hi havia entrat la tendencia exagerada de l' escola francesa que tingué sa gran época del 33 al 37.

Com si la presencia del romanticisme hagués de servir de poderós auxiliar á la renaixensa de las lletras pátrias, precisament en 1833, en que aquell se presentava armat de totas armas pera batallar ab lo classicisme, feya Aribau, despedintse de Catalunya, sa may prou celebrada *Oda á la patria*, y llansava son darrer cant Cabanyes que havia volgut aplicar á la moderna poesia las formas clássicas.

En mitj de l' ardenta contenció promoguda per las novas doctrinas, se formá la segona generació literaria que contava los Cortada, Illas y Vidal, Roca y Cornet, Milá, Tió, Piferrer, Carbó, Semis, Rubió y altres mes joves que dominaren lo camp de las lletras á mitjans del segle.

A tot aqueix civilisador concert contribuirén no poch, per lo que respecta als interessos generals, la fundació de la Societat Económica d' Amichs del pais y altres de menys importancia, y, per lo referent á la literatura, l' estudi dels autors alemanys inglesos y francesos que facilitá la llibrería barcelonina, representada principalment per la casa Bergnes y C.ª, dirigida per D. Antoni Bergnes, savi filólech y entés literat, la que desde 1833 se dedicá á tant util empresa, millorant al meteix temps la tipografia catalana.

També hi tingué gran part en l' ufana que prengué l' escola romántica, la circunstancia de conservarse encara vivas nostras costums y usansas, que donavan un colorit local á totas las festas y oferian ample inspiració als autors qu' abandonessen l' enarcat classicisme.

1840 á 1878. En 1839 l' abrás de Vergara posá fi á la guerra dels set anys. Lo geni de la civilisació moderna, que s' havia quedat arraulit en los recons de las vilas muradas, esfereit ab lo ressó de la brega, se prepará á extendre las alas pera portar á tota la nació l' olivera de la pau y la llevor de la futura grandesa.

No era la terra, y Barcelona en particular, de las que menys necessitessen de la pau envejada, y en tant era aixi que á partir de 1840, malgrat las grans revolucions que sufrí fins al 44, se comen-

sá un moviment d' expansió en tots los rams de l' activitat.

Dramátichs, per demés, son los aconteixements ab que comensa aquest segon período. En 1840 es Barcelona 'l centre del moviment polítich de Espanya: la vinguda de la Cort; l' entrada d' Espartero; las negociacions contínuas d' una y altre, intervingudas molt sovint per las manifestacions tumultuarias y l' entrega del poder á aquell general, ne forman los successos culminants.

En los tres següents (1841 á 43) la mútua oposició dels partits es tant encesa qu' esclatan á Barcelona horrorosas bullangas. En ellas s' hi barreja la qüestió económica y de protecció á l' industria del pais, verdader reflexo de las tendencias francesa é inglesa que dominavan respectivament als dos partits lliberals. La bullanga de 13 de Novembre de 1842, dirigida per en Carsi, que termena ab lo bombeig (3 Desembre) y l' encara més formidable de la Junta Central ó de la *Jamancia* (1843) quedarán com tristos recorts en l' historia.

En 10 d' Octubre d' aqueix any la proclamació de la major edat de la Reyna es l' iris que abonansa la tempestat. La pau regna ja, y sols s' interromp per intentonas com la de 1847.

Espartero torna al poder en 1849 y 'l succeheix Odonell, qu' després d' algunas sacudidas pot sostenirse fins á 1863, posant á Espanya en condicions prósperas de que per molt temps no havia disfrutat.

A la reacció favorable que sufrí l' esperit nacio-

nal durant aquest gobern, contribuí no poch la guerra d' Africa (1859) ahont Catalunya enviá 'ls *voluntaris* (1860), que demostraren son amor á la pátria.

Los dos ultims anys citats marcan lo período mes culminant de l'iniciació de melloras que forman lo progrés actual.

L'entrada de la Reyna Isabel á Barcelona (1860) y la aureola d' una gloria militar á que tota la nació 's considerava acrehedora, foren circunstancias avinentas pera que Barcelona resolgués problemas que havian de contribuir á son futur engrandiment.

L' enderrocament de las murallas y la construcció de la ciutat nova (1859), la continuació del Port (1860), y, en altre orde, la restauració dels Jochs Florals (1859) son fets decissius en la vida de nostra Ciutat.

Desde 1863 á 68 s' accentuá la política de repressió originantse la revolució de Setembre de 1868 quals etapas son prou recients pera que tingan de recordarse; tornant per fi avuy á lluhir la pau després d' una guerra de cinch anys.

Llarch es lo periodo que desde 1840 fins al present acabém de considerar en son aspecte polítich, mes es també molt important l' avens en ell realisat.

Las obras públicas, ab motiu de la cessió pel Gobern de alguns ex-Convents, son de gran importancia. En 1840 s' obra 'l carrer de Fernando, y s' posa la primera pedra del mercat de Sant Jo-

seph (19 Mars); en 1841 un cambi politich facilita 'l que s' inaugure l' enderrocament de la Ciutadela que no té efecte posterior; en 1842 s' estableix lo gas publicament (per primera volta á Espanya); en 1843 torna á intentarse sens éxit lo ti-.ar á terra las murallas; en 1844 se posa la primera pedra del Mercat d' Isabel II (acabat en 1848); en 1845 se comensa 'l teatre del Liceo (inaugurat 1847); en 1848 se fa 'l certámen pera 'l projecte de la plassa Real, y en 1849 se posan los fonaments de la Porta de la Pau.

Desde aquest any l' asseguransa de las cosas públicas exten lá vida de Barcelona cap á sos entorns, y 's fan los jardins d' esbarjo del Passeig de Gracia, nomenats Tívoli (1849) y Camps Elísseos (1853), y en aquest últim s'inaugura al interior lo Teatre del Circo.

De 1859 á 60 ja hem vist la trascendencia de las obras que s' emprengueren (las del Port y *Ensanche)* y en lo successiu es en aquest ahont se concentra toda la obrería. Ab rapidesa desapareixen las murallas; se forman amples carrers de 30 y 50 metres ahont s' aixecan casas magníficas tant per la bondat de la construcció com per lo gust artístich qu' en general revelan. A la pobresa arquitectónica de principis del segle succeheix un semi-estil neo-grech, que, trayent de la pedra, del mahó y del ferro motius d' ornamentació, traduheix bastant bé 'l carácter del segle.

Importants edificis públichs hi tenen cabuda: la Universitat nova, comensada casi al meteix

temps que l' *Ensanche*, l' iglesia y convent de las Germanetas dels pobres (1866-75), la de *Adoratrices*, (1875), la de l' Ensenyansa (1874) y la reconstrucció del antich temple de Junqueras, seguint casi totas los estils románich y gótich, son dignes de la contemplació del artista.

En 1868 (5 Octubre) l' enderrocament de la Ciutadela, origina la concessió del Govern pera la construcció allí d' un gran Parch, avuy en vías de construcció, segons los plans (premiats en concurs) de D. Joseph Fontseré. Prop del meteix s' ha aixecat lo nou Mercat del Born (74-76), obra de ferro que acredita l' avansament de la fundició *La Maquinista Terrestre y Marítima*.

Acabada la guerra en 1840, los capitals qu' havian estat amagats surten á emplearse en empresas industrials y mercantils, en termes que d' aquest any al 1848 se plantejan 63 fábricas de 1022 cavalls de forsa dintre la Ciutat y 25 de 586 cavalls en sos encontorns, devent mencionarse l' *Espanya Industrial* primer establiment de sa classe á Espanya.

Se deu eix moviment en lo camp industrial, en part als establiments de crédit que allavors se plantejaren, que no favoriren menys la part mercantil, com veurém. Lo «Banch de Barcelona» comensá á funcionar en 1845, la «Catalana general de Seguros» lo meteix any y la «Catalana general de Crédit» en 1856, amés d' altres.

Entre las associacions particulars dedicadas á fomentar la producció se contan la junta de fábri-

cas (1847) després «Institut industrial« (1848) destinada á la difusió dels coneixements fabrils, l' «Institut Agrícola» y las més modernas del «Foment de la Producció nacional» y «de la Producció Espanyola.»

La construcció de la Ciutat nova ha sigut un motiu d' avansament pera totas las industrias y un lloch ahont emplassar llurs grans edificis: tals las fábricas de Batlló (ab sos 1344 talers que produheixen semanalment 4700 pessas), de Sert, Borrell y Pujadas, etc.

Pera apreciar degudament lo comers de Barcelona á principis del período que historiém y compararlo ab l' actual, citarém sols los següents datos en números redons: durant l' any 1846 los barcos que sortiren del Port representavan *339 mil* toneladas y 'ls que hi entraren *344 mil*, y del 1875 á 76 (Octubre á Setembre) foren *853 mil* las entradas y *un milió vuyt mil* las surtidas.

L' industria de locomoció y transport sufrí una revolució desde que en 28 d' Octubre de 1848 se inaugurá 'l Ferro-carril de Barcelona á Mataró, primer á Espanya. Las lineas se multiplicaren prompte cap á diferents punts, Zaragossa, Gerona y Tarragona, y avuy s' ha vist realisada l' unió de la segona ab la gran red europea.

Dintre del casco urbá s' han establert desde 1872 algunas Tramvias que suman en total una llargada de 15 kilómetres.

En 1849 se fundá l' Escola de Bellas arts (deu anys despres Academia) y d' aquí arranca lo des-

pertament qu' avuy s' observa en la pintura y escultura que, despres d' artistas de fama universal com Fortuny, conta ab los Caba, Marti, Mercader, Gomez, Ferran, Urgell, etc., (1) en pintura, y 'ls Vallmitjanas, Suñol, Oms, Samsó, Novas, Foxá, Reynés en escultura.

La música á que 'ls barcelonins han estat sempre aficionats, porta de lluny sa estada en esta Ciutat. Ja en l' anterior segle despres de las óperas cantadas en temps del Arxiduch Carlos seguiren donantsen en lo Teatre de Santa Creu. En lo present se fundaren algunas institucions á ella dedicadas, tals lo Liceo d' Isabel II (1838) y la Societat filarmónica y literaria (1851). Desde 1858 al 64 principalment lo popular autor Joseph Anselm Clavé treballá ab éxit assombrós en la creació de la música popular, instituint las societats corals euterpenses; y per altre part s' aná formant un aplech d' excelents compositors que s'han inspirat en los grans triumfos de la música moderna, distingintse los mestres Obiols, Vilanova y Casamitjana primer y are 'ls jovens Biscarri, Pedrell, Martinez, Rodoreda, Ribera y altres.

En lo camp de las ciencias y de la literatura hi ha hagut també un gran moviment al que han contribuit no poch desde 1840 las associacions particulars, entre las quals son dignes de citarse la Societat filomática (1839) la d' Amichs de l' Instrucció (1851) y l' Ateneu catalá (1861).

(1) Al citar á artistas y literats moderns nos fixém principalment en los que han obtingut públicas recompensas.

Ja als albors del período de que tractém Balmes y Ferrer y Subirana (1840) publicaren *La Civilizacion* y aquell sol *La Sociedad* en 1843, ahont se tractavan las mes altas qüestions de política y filosofia.

Martí d' Eixalá ensenyava 'ls principis de l' escola del *sentit comú*, que seguiren després Codina y 'l savi Llorens y Barba, y ha donat lo tó á l' escola catalana, que ha tingut son principal representant en la prempsa en lo *Diario de Barcelona*. En ciencias físicas y naturals descollava especialment nostra escola de medicina ab son planter d' excelents professors.

En la primera época del segle hem deixat las bellas lletras quan lo romanticisme s' apoderava de son camp. Era això per los anys del 1833 al 37, y la generació que pujava acceptá ab entusiasme la nova escola.

Los noms de 'n Cortada, fecundo escriptor, de 'n Milá, literat eminent, del castís Tió, del artista literal Piferrer, dels poetas Carbó y Semís, d' en Illas y Vidal y Rubió y Ors, un dels primers iniciadors de la renaixensa catalana, representan lo moviment literari d' aquella época.

Tots se dedicaren á cantar ó historiar los recorts de la terra, en especial Piferrer, qui, ajudat del modest é inteligent Parcerissa, comensá la publicació dels *Recuerdos y bellezas de España*, obra á la que 's deu en molta part lo moviment catalanista.

Aquest es verdaderament lo qui caracterisa 'l segle actual.

Hem dit que, apart dels erudits que no havian deixat may de conservar l' oblidada llengua, Aribau despenjá en 1833 la *lira dels avis* pera cantar á la pátria. A sa mort fou aquella recullida, entre altres, per Joseph Anton Martí y Rubió y Ors, qui en Abril de 1841, publicava sa colecció de poesías *Lo gayter del Llobregat*, naixent desde 'l moment un estol de poetas que junts se donaren á coneixer en los *Trovadors nous* y 'ls *Trovadors moderns*.

En 1859 la restauració del Jochs Florals de Barcelona sanciona aquells esforsos, y la literatura catalana alcansa un vol que sorpren fins á sos meteixos admiradors.

Avuy s' ostenta ab un teatro, que té conquistadas totas las simpatías de nostre poble, y conta ab mes de 400 autors, figurant en primera ratlla Soler (Frederich) Arnau, Bordas, Vidal (Eduart Ubach, Feliu y Codina, Torres etc.; ab un periodisme que té la revista titolada *La Renaixensa*, *Lo Gay Saber*, l' ilustració de Nova York *La Llumanera* y *L' Aureneta* de Buenos Ayres; y ab una prosa representada per lo docte D. Manel Milá, per Bofarull (Antoni), Briz, Fita, Cutchet, Gebhart, Riera, Maspons, Genís, Feliu, Vidal (Gayetano) y molts d' altres que han tractat tots los géneros, desde las obras d' erudició histórica fins á las novelas y quadros de costums.

Llarga seria la tasca si deguessem fer tant sols mencióde tots los poetas notables queconta nostra literatura. L' institució dels Jochs Florals que la

simbolisa nos donará los noms de sos *Mestres en gay saber* Balaguer, Rosselló, Rubió, Aguiló (Marian), Pons y Gallarza, Blanch (Adolf), Briz, Collell, Forteza (Tomás) Ubach, Soler, Guimerá y Calvet que han demostrat llur inspiració en aquellas nobles lluytas.

Déuse á aquest renaixement, qu' arriba ja á produhir mes de cent obras cada any, 'l que la Ciutat Comtal s' hage constituit en un centre literari dels pochs que fora de Madrid te la nació: centre qu' acaba de produhir en *L' Atlántida* de Jascinto Verdaguer una obra capdalt, que sens dubte extendrá més y més sa fama.

A grans pinzelladas hem procurat bosquejar lo quadro de la civilisació de nostra Ciutat en sa marxa succesiva.

La gloria del ahir, y la grandesa del avuy infundeixen l' esperança en l' esdevenidor.

Barcelona. Agost de 1878.

NOTA GENERAL

Pera la redacció del present travall, á mes de las fonts ja citadas en las notas del text, s' han tingut á lo vista las següents:

PI Y ARIMON, *Barcelona antigua y moderna.*

PIFERRER, *Recuerdos y bellezas (Catalunya),*

BOFARULL *(Antoni de) Historia crítica civil y eclesiástica de Catalunya.*

VARIS, *Revista de Catalunya.*

HISTORIADORS y GEÓGRAFOS llatins (Colecció Nisard)

ALTRES varias obras y folletos.

TAULA

Dels primitius temps al segle XI. 5

Del segle XII al XV. . , ... 20

Del segle XVI al XVIII. 43

Segle XIX. 69

OBRAS DEL AUTOR

QUADROS DE HISTORIA CATALANA (segle XVIII). Premiada en los Jochs Florals de 1874.

NOTICIA HISTÓRICA DELS CATALANS QUE INTERVINGUEREN EN LO DESCUBRIMENT D'AMÉRICA. Premiada en los Jochs Florals de 1876.

LAS GESTAS DEL REY EN JAUME EN LO PUIG DE STA. MARÍA. Premiada en lo certámen celebrat á Valencia en 1876 en conmemoració del Rey D. Jaume.

BARCELONA. Ressenya histórica.